

KULTÚRA

ROČNÍK XV. – č. 3

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

8. FEBRUÁRA 2012

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,20€

Poznanie piesňou

Krajina už bola tichá a veľmi pokojná. Podobná ľudskému srdcu, keď už po ničom netuží. Keď už ustali prudké príboje chtivosti, túžby a vôle žiť; ktoré sa zjavovali v mohutných nárazoch - a potom znovu odtiahli, aby sa hladiny ľudskej duše ustálili a bolo nad nimi vidieť siluetu osamelého vtáka letiaceho k mlčiacemu, a predsa akosi dôverne vábiacemu obzoru. Možno takouto láskou milujú štíty, slúda a kamene, azda je to práve takto, keď pomiňajúce a človečie miluje zem - nekonečne prísna a spravodlivá, ktorá rozpráva mlčaním, presne tak, ako teraz. Keď len prúdy vetra a mohutné stáčanie vzduchu, meniaceho smer zo západného na južný; vyhánali do prázdneho priestoru hlasy, ktoré sa ako korene zvukov stenčovali, až napokon zmizli k diaľkam.

Takáto bola krajina niekoľko dní potom, ako z nej odišiel Mojžiš a teraz sa už ako koryto zimného Nílu rozprestierala široká a plochá noc a takáto bola krajina, keď sa z ničoho nič pred mier-

nym zrázom k napájadlám najprv len jemným, prebleskujúcim svetlom a napokon opäť jasným plameňom rozhořel kriek.

Opodiaľ zaznelo vtáčie zhíknutie a náhly prchavý zvuk, keď oheň z chrastia nablízku vyplašil

KATARÍNA DŽUNKOVÁ

křdel' škorcov. Plamene teraz usporiadane siahali k nebu ako koruna hustého stromu, žiar vrhal svetlo na spanilú noc, niekoľko zvierat náhly požiar vydesil. Ale bola to práve srna, kto sa ako ku kryštálu soli priblížila k sálajúcemu kriku a kto sa ešte dlho díval zaslzenými očami do tepla, v ktorom jemne praskala kôra. Napokon aj odišla aj ona.

No v krajine zostal v tú noc ešte ktosi stáť. A v diaľke sa Mojžiš obrátil, akoby naňho ktosi znovu zavolať. Ten oheň spieval.

To zo stvorenia sa šírila hudba.

A ako starí mystici odvodzovali múdrosť od melódií vtákov, ako načrtávali stupne, motívy a

takty ich piesní; ako každý z nich symbolizoval ktorúsi vlastnosť - tak spieva i oheň, tak sa vo svojich nápevoch ako tancujúce kruhy siren otáčajú okolo slnka planéty, tak rastie tráva, tak znie rast, tak znie aj rozklad a umieranie. A nie nepodobne od prírody má svoje melodické zákony aj ľudská duša, slová dobrého a slová zlého v nej. Tak zaiste na podobnosti z týchto zvukov ako keď presne ako sudca za okennou rímsou odkvapkáva dážď - vznikli aj básne, odpočúvané od tlkotu hlineného srdca. Poznanie piesňou. Najvyššia gnozeológia.

Akoby sprevádzané tenkou renesančnou lutnou spieva stvorenie. A mlčiaca hudbou je naša vlastná duša, ktorú stvoril Boh a ničím si nemohla ani husté oblaky, ani ticho stmievania zaslúžiť. A pláň, na ktorej zahorel na dôkaz lásky kriek a ľudské slovo sa mu zdalo dostatočne hodné, aby ho vložil do svojich úst... Poznanie piesňou, prostá láska, poklady chudoby a tresty bohatstvom - to všetko, čo sme odhodili... Aj za to, aj za to všetko, Pane na križi, odpusť nám.

Keď nedávno stroskotala luxusná výletná loď, nevďak mi prišlo na um, že i toto stroskotanie je symbolické. Ale čo keď osvietenecy racionalista, voľky-nevoľky zba-

vený gramotnosti v tejto prastarej disciplíne skúmania symbolov, na ktorej sa drží kultúra,

Titanic

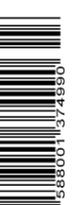
TEODOR KRIŽKA

nevie čítať? Daromne budete kričať - pozrite sa, ďalší zdvihnutý prst, varovanie, že dnes je to malý Titanic, vlastne Costa concordia, ale zajtra to bude celý váš kontinent, civilizácia, možno osud ľudstva? Načo by sa on desil dopredu? Šampanského je dosť, kreviet a kaviáru tiež, na stole tancujú sporo odeté krásavice, banány slovenská Gorila nepožrala všetky, tak čo, radujme sa. Veď iba raz žijeme, užijme si!

A medzitým za oknom nevybuchujú spod snehu snežienky, ale bomby. Pekných pár rokov tichučko prebieha tretia svetová.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Nadarmo budete stavať kostoly, dávať duchovné cvičenia, zakladať školy, všetka vaša práca a vaše úsilie vyjdú navnivoč, ak nebudete schopní vládnuť zbraňou spôsobilou na útok aj na obranu - vernou a rýdzou katolíckou tlačou... Priniesol by som akúkoľvek obeť, svoj prsteň, pektorál i reverendu by som vložil do zálohy, len aby som mohol podporiť katolícky časopis.
SV. PIUS X.

V kauze „Gorila“ sa dozvedáme, aké priam kriminálne činy sa udiali hlavne počas privatizácie strategických podnikov. Každý to vedel. Boli to však také sofistikované machinácie, že všetko sa dialo akoby legalne. Keďže som pracoval 20 rokov v rezorte spojov, mal som prehľad aj o investiciách. Pri privatizácii Slovenských telekomunikácií sme prišli o niekoľko sto miliárd Sk. Predali sa štátnej zahraničnej organizácii Deutsche Telecom za zostatkovú cenu (po odpisoch), keď trhové ceny (aj telekomunikačných služieb) stúpili 8 až 10 násobne. Po privatizácii bolo prepustených viac ako 3 tisíc zamestnancov. Podal som trestné oznámenie a následne odvolanie na prokuratúru, ktorá ich zamietla z dôvodu, že „nejedná sa o tzv. strategický podnik hoci by sa o tom sčasti dalo uvažovať“. Fiškálne stanovisko. Že skutočne ide o strategický podnik, dokazujú „PRÍSNE TAJNÉ“ strategické vojenské i bezpečnostné zariadenia. V televízii ukázali, ako nemecký predseda vlády Schröder, potľapkáva po pleci nášho predsedu

O rozkrádaní štátu

vlády M. Dzurindu. Nedivil som sa. Podobne, ak nie horšie, dopadla energetika a plynárenstvo. Dokonca aj Gabčíkovo sme dali do cudzích rúk. Po kritike privatizácie sa vyhovárali politici jeden na druhého. Podľa Pavla Ruska to bola daň za vstup do NATO a EÚ. Vďaka za takú daň, pri ktorej sa politici oboha-

cujú a štátny majetok sa rozdáva hlboko pod cenu. V priamom prenose STV bývalý predseda vlády M. Dzurinda na otázku redaktorky, prečo nereagoval v roku 2006 na prechmaty uvedené v Gorile, vytiahol schému, podľa ktorej vraj nemohol zasiahnuť. Je to hrozné, keď predsedovi vlády pred očami rozkrádajú štátny majetok a on mlčí! A rovnako mlčali aj všetci jeho koalíční partneri. Slovensko prišlo o miliardové zisky v eurách, ktoré sa mohli dať do zdravotníctva, školstva, kultúry i do úbohých dôchodkov. Je to už nenávratne preč. Mnohí sa na úkor väčšiny obohatili a dnes sú z nich celebrity.

STANISLAV MÁJEK

(Dokončenie z 1. strany)

Treba to opakovať stále dokola. Z odstupe času je stále zjavnější, že ani útok na Juhosláviu, ani vojny s Irakom a Afganistanom, ani útok na Líbyu neboli nijaké, havlovsky povedané, humanitárne bombardovania. Boli to cieľové akcie, skvelo pripravené a uskutočnené za podpory OSN, tzv. spriateľných vlád a samozrejme médií.

S jedlom rastie chuť, ako sa vraví. Alebo aj inak: Z núdze čnosť! Podľa Brezinského rovnomennej knihy druhá šanca ovládnuť Stredný Východ, Rusko a Áziu sa už nenaskytne. A tak sa USA ponáhľajú. Zostáva im načat' posledné konzervy odporu. Jedno, ktorú z nich otvoria, s každou samočinne vybuchnú ostatné. Či to bude Sýria, či Irán - po zde-

vastovaní Líbye je jasné, že pôjde o útok proti Rusku a Číne. Rusko má svoje energetické zdroje, tak by sa prípadne

Titanic

ešte mohlo konfliktu vyhnúť a chvíľu hrať na pozorovateľa. Lenže vytlačenie ruských a čínskych záujmov zo Sýrie a najmä z Iránu by pre Rusko znamenalo porážku, z ktorej by sa dostalo iba veľkým asymetrickým krokom, teda okamžitým zničením USA.

Prečo vás straším, povieť si. Veď spod snehu vybuchujú snežienky. V nijakých slovenských novinách ani v televízii sa o ničom strašnom nepíše.

U nás sa o tom naozaj nepíše. Ale viac ako píšem ja sa už bežne

píše v krajinách, ktoré som spomenul. Experti o tom búrlivo diskutujú v televízii a zvestujú v novinách.

Áno, aj o tom asymetrickom kroku - pre prípad krajnej núdze. Hoci sa o geofyzikálnych zbraňach hovorí ako o konšpiračnej teórii, v skutočnosti už roky existuje min. šesť variantov, ako USA pacifikovať. Napr. uvedením do činnosti Yellowstonej supersopky, ktorej masa (3000 km² horniny) pri páde do mora by spôsobila cunami o výške vodného stĺpca od 500-1000 m. Taká vlna by úplne zdevastovala USA do 1500 km vnútrozemia.

Aj preto potrebujú USA za každú cenu v Rusku oranžovú revolúciu.

TEODOR KRÍŽKA.

Tak ako vo väčšine prípadov, aj tentoraz ma k napísaniu týchto pár riadkov naštartoval článok v novinách (nie však hocijakých, priam tých "najmienkotvornejších"), ktorý doslova podsúva tézu, že hrdosť na niečo slovenské je slabosťou a čínom, za ktorý sa treba hanbiť a tiež verejne ospravedlniť. Veď sme predsa "slušní" ľudia!

Odkedy však o tejto čnosti hovoria prevažne čelní predstavitelia nomenovaného politického hnutia, mám pocit, že bude lepšie, ak zostanem i naďalej neslušný.

Vráťme sa však späť k článku. Už v úvode vykresľuje známky nebývalého spiatočnictva, zaostalosti, neslušnosti a neviem čoho všetkého ešte - totiž vlastenectva.

Článok je veľmi stručný a informuje o tom, že istý slovenský futbalista v drese známeho austrálskeho klubu bol najlepším hráčom na ihrisku počas majstrovského zápasu tamojšej prvej ligy a že sa tak levím podielom pričínal o výhru svojho klubu, o čom vraj patrične informovali aj miestni televízni komentátori. Nezabudli tiež korektne pripomenúť, že ide o Slováka. Jeho slovenskú národnosť spomína, ba čo viac - zdôrazňuje aj správa zo zápasu na oficiálnej stránke Austrálskej futbalovej federácie.

Až potiaľ som mal pri čítaní článku pocit, že došlo k omylu. V duchu som vykrikoval: "Nová doba! SME píše o Slovensku pozitívne!"

No vzápätí som sa upokojil. Bol to iba planý poplach. Ešteže som kričal iba v duchu!

Nasledovali totiž vety, ktoré uviedli všetko na "správnu" mieru. Žiadny zázrak sa nekonal. Žoldnier v dobre platených službách permanentného protislovenského odboja zakončil svoj stručný článok nasle-

Slušnosť v akcii

dújúcimi vetami, v ktorých je obšiahnuté takpovediac všetko podstatné. Zápletka i rozuzlenie! Samozrejme, zakončené patričným (v súlade s ideovým zameraním denníka) predsavzatím: "...V tej chvíli sa z oblastí v mojom mozgu, kde sídlia emócie a archetypy kmeňovej spolupatričnosti, vydral elektrický výboj a ja som pocítil hrdosť na Slováka. Dá sa to vyjadriť aj tak, že jedna mozgová hemisféra prešla cez rozum tej druhej, kde si hovjú ráció a zdržalivosť. Mám sa teda nad čím zamyslieť."

Komentár teda končí doslova kajúcnym vyznaním autora, ktorý predostiera svoju obrovskú "slabosť" na pranier verejnosti. Už tam chýba len školácky prisľub: „Už sa to nikdy nestane!“ To pre prípad, že by si to náhodou prečítal i jeho chlebobdarca pred udeľovaním odmienn...

Kam sme sa to však dostali? Jeden z (prepytujem) najrenomovanejších autorov mienkotvorného denníka vyjadri presvedčenie, že hrdosť

na Slovensko, teda rýdze vlastenectvo, je v rozpore s „ráciom“, a nikto sa neozve. Nikto nič nereklamuje, neprotirečí, nebráni sa. V ľubovľnej civilizovanej krajine sveta by bol takýto záškodník okamžite podrobený tvrdej verejnej kritike. U nás však nie!

Dlhodobou kampaňou otupení čitatelia (tí slušní) prijímajú podobné prejavy dennodenne ako mannu z neba. Nevyrušuje ich fakt, že ten Nieкто permanentne nadáva na ich dedovizeň a haní tak ich vlastnú podstatu! V skutočnosti však ide o absolútnu stratu súdnosti nositeľa informácie, na ktorú sa však nesmie upozorňovať, pretože sa to verejnosťou (presnejšie jej slušnou časťou) okamžite vníma ako poriadne faux pas. Konať tak môžu (v súlade s aktuálnymi trendmi) iba rôzne kriminálne živly, extrémisti, hejslováci, neeurópski spiatočníci a podobne titulované skupiny, ktoré ešte sa nestihli dostatočne stotožniť či lepšie - podľahnúť týmto „mód-

nym“ vplyvom. Namiesto životodarného pokrmu z neba, však „naši slušáci“ vstrebávajú pekelné jedy, z jarma ktorých sa už vymania len veľmi ťažko, ak vôbec.

Na druhej strane však treba uznať (hoci s trpkosťou v srdci), že svojou nezlomnosťou, svedomitosťou a tiež odvahou dokázali títo žoldnieri doslova nemožné! Veď rady „slušných“ bojovníkov proti Slovensku, príkladne sa hanbiacich za prípadný prejav vlastenectva, sa neustále rozširujú!

Veď Slovensko je predsa také krásne! Nebyť vlastencom na Slovensku je z môjho pohľadu doslova kumštom. Máme bohatú históriu, samostatný štát, úroveň civilizácie postavenú na pevných kresťanských pilieroch, krásny mäkký slovanský jazyk, prenádhernú a rozmanitú prírodu, majestátnu veľhory, nerastné bohatstvo, zásobárne pitnej vody, uznávaných umelcov, významných vedcov a bádateľov, špičkových športovcov... Skrátka všetko. Pri takom obrovskom potenciáli, kedy byť hrdým vlastencom by malo byť takmer samozrejmé a prirodzené, by sa dalo spomenuté deformačné pôsobenie a najmä jeho výsledok označiť doslova za husársky kúsok.

Ako vidno (aj zo spomenutého článku), s podobnými husárskymi kúskami sa najmä za posledných dvadsať rokov priam roztrhlo vrece.

Nestačí však len lamentovať. Môžeme si za to azda tak trochu i my sami... Hanbíme sa verejne prejavíť a bojovať za dobrú vec. Máme to asi hlboko zakorenéné v genetickej výbave.

Rovnako už niekoľko rokov nechápem, prečo sa na celom Slovensku nenájde jeden-jediný človek, subjekt či politická strana, ktorá by začala vydávať kvalitný, vyvážený a najmä objektívne proslovenský denník na profesionálnej úrovni ako nanajvýš žiaducu protiváhu spomenutej masívnej lavinovitej kampani, ktorá so sebou berie všetko, čo jej stojí v ceste. V poslednom čase dokonca strháva v mojom okolí i „stromy“, ktoré boli doposiaľ silné a pevne zakorenéné, avšak premohla ich dlhodobá a systematická erózia. Chýba teda aspoň akási slamka, ktorej by sa dalo zachytiť. Matičné pokusy ostatných dní sú na jednej strane veľmi sympatické, avšak v celkovom kontexte takmer neviditeľné. Jeden či dva týždenníky vydávané v malom náklade, alebo môj obľúbený dvojtýždenník Kultúra (uvádzam to rád a z presvedčenia) predsa nemôžu svojou silou a kapacitne dlhodobo odolávať takej presile. Súper je, žiaľ, silný a má gigantické rozmery. Každý pokus vyzerá preto na prvý pohľad prislabý a neúčinný. Podľa mojej myšlienky je to i napriek tomu jediná cesta. Biblický Dávid tiež nemal veľké šance proti ozrutnému Goliášovi a bol zaiste na posmech všetkým, keď vychádzal na bojisko. Dejiny však prajú odvážnym.

Právo je na našej strane, tak bojujme!

JÁN KŠIŇAN

KRESBY: ANDREJ MIŠANEK

Myslím si, že je veľmi užitočné, aby sme si spoločne povedali niečo, vo vedeckom duchu, o fenoméne fašizmu. Celkom iste je to problém, ktorý všetkých zaujíma. Minulý rok sa v katolíckom denníku v Taliansku objavil silný útok na Slovensko, obviňujúci ho z toho, že Slovensko je fašistická krajina. Preto si myslím, že je veľmi žiaduce, aby sa tieto veci vyjasnili. Ide o termín, ktorého používanie je rôznorodejšie, ako by sme si vedeli predstaviť. Súčasnne neraz nie je jasný zmysel, v akom sa používa. Niektorí z vás sa ma pýtali na informácie z môjho života a ja som v krátkosti povedal, že som sa narodil vo fašistickej rodine a značnú časť svojho života som prežil hľadajúc odpoveď na otázku: Čo je to fašizmus?

Problém možno definovať týmto spôsobom. Jedinú jednoznačnú definíciu fašizmu som našiel len v komunisticko-propagandnej literatúre. To znamená, že to, čo je fašizmus, je jasné len v komunisticko-propagandnej literatúre. V tridsiatych rokoch III. internacionála rozhodla, že pomenuje fašizmom všetko to, čo je akýmkoľvek spôsobom proti komunizmu. Evidentne tento príkaz dňa dosiahol mnohé úspechy. Fašizmom označovali mnohé režimy na celej Zemi. Od fašizmu talianskeho, ktorý dal meno tejto propagandistickej skutočnosti, až po posledný africký diktátorský režim. Propagandistický úspech pojmu nám však vôbec nepomáha pochopiť tento fenomén. Medzi knihami, ktoré som prečítal v mladosti, bola aj propagandistická kniha od istého Rusa. Vyšla vo vydavateľstve Talianskej komunisticko-propagandnej strany a hovorilo sa v nej o téme fašizmu. Definícia fašizmu vyplývala z postupnosti dialektického materializmu. V tejto knihe ruskej propagandy sa fašizmus definoval ako najvyšší stupeň vývoja kapitalizmu. Uvedomte si, ako ťažko túto definíciu môže aplikovať africký diktátor. Diktátor v krajine, v ktorej neexistuje nielen kapitalizmus, ale ani nijaký priemysel.

Osud pojmu fašizmus je veľmi podobný osudu pojmu kapitalizmus. Aj vysvetliť pojem kapitalizmus je veľmi ťažké. Našiel som veľmi prefrkanú definíciu istého nemeckého autora z prelomu storočí. Tento nemecký ekonóm píše: „Kapitalizmus je ekonomický život viditeľný očami socialistu.“ Ekonomický život tak, ako sa nám predstavuje, to znamená v každej krajine a na každom mieste iný, dokiaľ ešte neexistuje socializmus, sa nazýva kapitalizmom. Čiže je to definícia veľmi polemická a propagandistická, bez definovania obsahu. Keby ste dnes položili ľuďom z talianskeho politického života otázku: Čo je to fašizmus?, nedostali by ste primeranú vedeckú odpoveď. Dostali by ste len odpoveď propagandistického charakteru. Predstavte si, že takýto je stav teraz, po 50 rokoch od konca fašizmu. Najväčší historik, ktorý sa v Taliansku zaoberal fašizmom, bol presvedčený antifašista a profesor na univerzite v Jeruzaleme. Tento pán, Renzo de Felice, sa nedávno v jednom rozhovore vyjadril, že nacistický fašizmus nikdy neexistoval a je to len čistý výmysel propagandy.

Kto dal meno tejto propagandistickej skutočnosti? Ako viete, meno tejto propagandistickej skutočnosti vychádza z talianskej politickej reality. V mesiacoch, ktoré bezprostredne predchádzali prvej svetovej vojne, došlo v talianskom socialistickom hnutí k politickému rozdeleniu. Jedna časť talianskych socialistov bola za vojnu s Rakúskom, druhá časť za to, aby si Taliansko zachovalo neutralitu. Môžeme povedať, že talianske socialistické hnutie sa rozdelilo na národných socialistov a na socialistov medzinárodných. Národných socialistov viedol

starý socialistický vodca Benito Mussolini. Mussolini bol rodený socialista, nikdy neprestal byť socialistom a bol ním aj počas Talianskej socialistickej republiky, ktorá vznikla v severnej časti Talianska roku 1943. Dôležité je, že socialistické hnutie v Taliansku sa pred začiatkom prvej svetovej vojny rozdelilo na dva prúdy. Na konci prvej svetovej vojny v Taliansku ako aj v iných európskych krajinách, napríklad Nemecko, vznikajú socialistické vzbury, podnecované medzinárodnými socialistami a komunistami. V tomto období pretrvávajú spory medzi dvoma socialistickými prúdmi. Zo strachu, že sa môže stať to, čo sa stalo v Rusku, spojili sa liberáli a katolíci s národnými socialistami Mussoliniho, aby boli proti komunistom.

Nešlo tu o spojenie na ideologickom základe, ale o spojenie praktické, ktoré malo zabrániť víťazstvu komunizmu. Mussolini napísal, že skutok predbehol idey. Táto veta je kľúčom k pochopeniu fašizmu. Je to výraz, ktorý nám umožňuje zostrojiť takýto model: Vždy, keď v nejakom národe hrozí

nebezpečenstvo komunizmu, všetci tí, ktorí nie sú komunisti, sa zjednotia, aby čelili tomuto nebezpečenstvu. Nezjednotia sa preto, že by rovnako rozmýšľali, ale preto, že majú spoločného nepriateľa. Pretože to je nepriateľ, pred ktorým majú všetci rovnaký strach. Tento typ politického fenoménu nevzniká na základe jednej ideológie, ale preto, aby bol reakciou na historickú nevyhnutnosť. Zoči-voči možnosti víťazstva komunizmu vzniká v istej sociálnej skupine istá reakcia. Táto reakcia bude o to homogénnejšia, o čo bude homogénnejšia daná sociálna skupina. Táto definícia je kľúčová pre pochopenie fašizmu.

Fenomén fašizmu je pojem bez obsahu, fenomén formálny. Určite aj v slovenčine existuje fráza „v jednote je sila“. Je to fráza, ktorá nemá obsah. Neopisuje dôvod, prečo treba mať silu, prečo by mal každý mať silu, len technicky hovorí, že keď sa viaceré osoby spoja, majú väčšiu silu. Čiže povedať po taliansky jednota a fašizmus znamená to isté. Fare il fascio znamená zväzovať.

Technicky výraz fašizmus pochádza z toho, že rímski konzuli mávali zväzok prútov na bičovanie, ktorý sa nazýval fascio. Fašizmus vyjadruje to, že zviazaním prútov získame viac sily. Ale vôbec nehovorí o tom, aké by to mali byť sily. Prítomnosť fašizmu a spájania ukazuje len na to, že je tu isté spoločenské nebezpečenstvo.

Pojem fašizmu nemá obsah. Pozrime sa na problém obsahu. Skúsme začať odpoveďou na otázku: Je fašizmus dobrý, alebo zlý? Urobme porovnanie s komunizmom. Položme si otázku: Je komunizmus dobrý, alebo zlý? Aj keby boli všetci komunisti dobrí, komunizmus je vec zlá. Ako odpoveď na otázku o fašizme? Povedal som, že fašizmus je spojenie síl. Uvediem jednu veľmi kultúrnu definíciu, povedanú po domácky: „Fašizmus je fašírka.“ Fašírky sú dobré alebo zlé podľa materiálu, z ktorého sú urobené. Keď je materiál dobrý, aj fašírka je dobrá. Keď je materiál zlý, aj fašírka je zlá. Toto je jediný možný spôsob, ako posudzovať fašizmus. Pretože fašizmus neexistuje. Je to čirý výmysel komunistickej propagandy. Vezmime si homogénny sociálny subjekt, v ktorom ľudia myslia rovnakým spôs-

obom. Keď tieto osoby reagujú na komunistické nebezpečenstvo, vytvorí dobré spojenectvo. Materiál bol dobrý, fašírka bola dobrá. Ale keby bol materiál zlý, aj fašírka by bola zlá.

Môžeme povedať, čím menej komponentov má fašizmus, tým skôr bude dobrý. Uvediem príklad, pretože iba na príklade si to môžeme ozrejmiť. V minulom storočí neexistovali (v Taliansku, pozn. red.) katolícke politické strany. Od roku 1870 do roku 1903 Svätá stolica zakazovala katolíkom zúčastňovať sa na politickom živote. Bola to odpoveď katolíckeho sveta na okupáciu Ríma talianskym vojskom. V dôsledku okupovania pápežského štátu talianskou armádou v roku 1870 sa katolíci úplne vytrhali z politického života. Katolíci sa vracajú na politickú

PROF. GIOVANNI CANTONI

Pojem fašizmus

scénu roku 1903 s pontifikátom pápeža Pia X. Nastáva obdobie spolupráce katolíkov s konzervatívnymi liberálmi proti liberálom progresívnym, ktorí boli spojení so socialistami. Z tejto spolupráce vzišlo založenie Talianskej ľudovej strany (PPI) roku 1919. PPI je predchodcom dnešnej krasťanskej demokracie. PPI bola proti fašizmu. Svätá stolica zriadila organizáciu katolíkov, ktorí boli za fašizmus, ktorá sa volala Centro nazionale. Preto spolupráca katolíkov s fašistickým režimom nesúvisela s fašizmom vo všeobecnosti a nesúvisela ani s organizáciou strany. Dá sa povedať, že spolupráca bola spontánna, podporovaná stanoviskami Svätej stolice a najmä nebezpečenstvom komunizmu. Z tohto pohľadu môžeme povedať, že fašistický režim bol režimom s viacerými časťami, v ktorom rozličné časti - katolícka, liberálnokonzervatívna a národnosocialistická spolupracovali a vznikali medzi nimi aj spory podľa rôznych okolností a rozličných problémov, ktoré prišli na pretras. Podobný vývoj bol v Španielsku, kde v roku 1936 vypukla reakcia proti komunistickej vláde. Sociálne telo Španielska prakticky úplne tvorili katolíci. Postupne vznikli tri frakcie: katolíci, liberáli a národní socialisti. Pritom katolíci boli prátomní v mnohých spoločenských organizáciách, nesústreďovali sa v jednej špecifickej strane. Katolíci tu boli veľmi spokojní so správaním fašistického režimu. Takisto, ako počas druhej svetovej vojny boli čiastočne spokojní s vyhlásením vojny Sovietskemu zväzu. Toto boli šťastné momenty spolupráce.

Celé obdobie fašistického režimu charakterizovala spolupráca rozličných síl. Spolupráca, ktorá bola vynútená existenciou komunistického nebezpečenstva. Ak podľa týchto charakteristík preskúmame všetko, čo sa nazýva fašizmom, prideme k prekvapujúcim zisteniam. Hovoril som o španielskom prípade. To isté platí o Portugalsku, kde sa tiež hovorí o fašizme, pričom jediná evidentná skutočnosť je skutočnosť katolícka. Prosím vás, preskúmajte z tohto pohľadu vašu národnú skutočnosť. Iste viete, že keď sa hovorí o slovenskom nezávislom štáte, ktorého prezidentom bol Msgr Tiso, hovorí sa o fašistickom štáte. Toto

treba preskúmať s veľkou pozornosťou. Fašizmom môžeme nazývať len spojenie rozličných síl. Ale ak tu ide o homogénnu spoločnosť, nemožno hovoriť o fenoméne fašizmu. Ak by sme podrobili tejto analýze ďalšie prípady po prvej svetovej vojne, potvrdili by sa moje slová. Ako viete, v troch pobaltských krajinách - Estónsku, Lotyšsku a Litve - sa dostali po prvej svetovej vojne k moci tzv. fašistické režimy. V tomto prípade je takéto označenie úplne pomýlené. Ide o režimy diktátorské, ale nie fašistické.

Aký je v tom rozdiel? Diktátorským režimom v klasickej politike označujeme režim, ktorý dočasne pozastaví občianske práva, čeliac národným problémom a ťažkostiam. Nie preto, že by nechcel tieto práva a slobody, ale preto, že tieto práva treba dočasne obetovať pre vážnejší dôvod. Uvediem príklad. Ak si pri nejakej činnosti zlomíme nohu, ideme do nemocnice a dajú nám nohu do sadry. Ak nám lekár povie, že je nevyhnutné istý čas chodiť so zasadenou nohou, je to diktatúra. Ak nám však lekár povie, že takto je to ideálne, to je totalita. Diktatúru charakterizuje dočasnosc. Po istý čas nemožno realizovať svoje práva, treba realizovať dôležitejšie veci. Keď ich vyriešime, uvedieme všetko do pôvodného stavu.

Rozdiel medzi diktatúrou a totalitným štátom je v tom, že diktatúra je výslovné dočasnosť, kým totalita má tendenciu trvalosti. V rokoch, ktoré nasledovali po prvej svetovej vojne, mnohé národy potrebovali byť takto „zasadené“. Nedá sa povedať, že by to bol nejaký prúd fašizmov, ale bola to nevyhnutnosť istého historického obdobia. Po vojne bolo veľa ľudí, ktorí sa vracali z frontu a mali zlomené nohy. A teda bolo treba veľa sadry. Ale nemožno povedať, že práve vtedy vymysleli sadrovanie. Nie je to novinka, ale vzniknutá potreba, pretože vojna mala za následok množstvo zlomených nôh.

Fašizmus je teda režim bez obsahu. Obsah však môžeme vyjadriť negatívnym spôsobom: Fašizmus je zaiste antikomunistický a praktizuje diktatúru - dočasné pozastavenie určitých práv. Čítal som niektoré veci o Msgr. Tisovi. Je evidentné, že musel žiadať isté obety od občanov štátu, ktoré však v nijakom prípade nemali byť trvalé. Podobne môžeme porovnať štát Olivera Salazara (Portugalsko) s Treťou ríšou. Nehovorme teraz o Tretej ríši. Povieť len jedno portugalské príslovie: „Boh stvoril človeka, Portugalec stvoril mulata.“ Čiže nemožno dať na jednu úroveň rasistickú Tretiu ríšu a fašistické Portugalsko, ktoré je absolútne rasovo znášateľné. Keby sme sa spýtali nejakého antifašistu, ktorá je principiálna charakteristika národného socializmu, odpovie - rasizmus. A čo je národný socializmus? Odpovie - fašizmus. Režim, ktorý bol v Portugalsku, bol fašistický? Odpovie - áno. A kde tam bol rasizmus? To nie je zanedbateľný argument! Nemožno hovoriť o národnom socializme a nehovoriť súčasne o rasizme. Keď charakterizujeme Portugalsko ako fašistický štát, hľadáme túto charakteristiku. Kde je rasizmus? Hľadáme ho v Španielsku, v Taliansku - je neprítomný. Hľadáme ho v Rakúsku, na Slovensku, vo Fínsku, v Litve, Lotyšsku, Estónsku, Poľsku - všade je úplne neprítomný. A toto všetko sú štáty označené za fašistické.

Tak teda, čo je fašizmus? Je to formálny politický fenomén bez ideologického obsahu. Každý konkrétny režim si chce dať nejaké ideologické zafarbenie. To je nevyhnutná úvaha v tom zmysle, že keď sa nás niekto pýta, prečo sme urobili to či ono, hľadáme vysvetlenie. Mnohé veci sme urobili bez toho, aby sme mysleli na to, že ich bude treba vysvetľovať. Opakujem Mussoliniho vetu: Pri fašizme skutok predchádza doktrínu. Reakcia zoči-voči nejakému nebezpečenstvu sa nedá nazvať doktrínou, ale je len istým postojom. To musíme mať ustavične na pamäti.

Fašizmus je politický výraz vlastný moderným štátom. Vysvetlenie: Ak je nejaký národ homogénny v zmysle kultúrnom, nemôže vytvoriť fašizmus. Môže však, ba priam musí, tvoriť reakcie. Fašizmus je výsledok reakcie v istom ľude, ktorý je homogénny z kultúrneho hľadiska. Iba na základe tohto úsudku môžeme posudzovať jednotlivé fašizmy. Zdá sa, že sledujete taliansku politiku. Môžem vám povedať, že politické fenomény, ktoré sa predstavujú pod pojmom Pólo de la libertad, súčasná koalícia Alianza nazionale, Forza Italia, Liga lombarda (v roku 1995, pozn. red.), tento Pólo de la libertad je fašizmus. Nemá nič spoločné s Mussolinim, nemá nič spoločné s bývalým fašistickým štátom. Je spojením všetkých Talianov, ktorí sa spojili zoči-voči možnosti možnosti, že by Talianska komunistická strana, ktorá disponuje všetkými druhmi moci tak, ako som to už ukázal, zobrala do rúk aj moc výkonnú. Čo majú spoločné? Veľmi málo. Strach pred víťazstvom komunistov. Sú lepší, ako boli fašisti v roku 1920? Nie. Nehovorím to preto, že by mi bol Mussolini sympatickejší ako Berlusconi, veď socialisti sú mi vo všeobecnosti nesympatickí, vrátane Mussoliniho. Ale Taliani v roku 1920 boli lepší ako v roku 1990. Teda fašírka z roku 1920 bola lepšia. Morálny stav Talianov bol rozhodne lepší. Roku 1920 v Taliansku neexistoval rozvod, potrat, nehovoriac o pornografii. Roku 1990 máme rozvody, potraty, pornografiu a eutanázia prichádza. Taliani v rokoch deväťdesiatych sú v horšom stave. Neznačená to však, že ich necháme zožrať komunistom.

Aby sme sa v tomto množstve pojmov zorientovali, predostriem základný princíp. Je to tento: Možno definovať liberálny režim. Takisto možno definovať komunistický režim. Nemožno definovať fašistický režim. Možno definovať isté profily, isté vedľajšie skutočnosti, nemožno však definovať obsah, pretože je vždy iný. Opakujem to, čo som hovoril na začiatku. Hovoríme v percentách. Komunistický režim v Rusku bol z 80 percent komunistický a z 20 percent ruský. Komunistický režim v Nemecku bol takisto z 80 percent komunistický a z 20 percent nemecký. A tak ďalej. Fašistický režim v Nemecku bol z 20 percent diktátorský a z 80 percent nemecký. A tak ďalej. Tento pomer je úplne opačný. V prípade komunizmu prevažuje komunistická štruktúra a v druhom prípade prevažuje historické pozadie. Na začiatku som povedal, že som sa narodil vo fašistickej rodine, v talianskej fašistickej rodine. Trvalo mi dlhé roky, kým som pochopil, že moji starí rodičia boli dobrí preto, že boli dobrí Taliani, a nie preto, že boli fašisti.

Prednáška bola prednesená v Bratislave roku 1994 pre Úniu slovenskej mládeže v rámci seminára Poslanie sociálneho učenia Cirkvi pri budovaní štátu

*Kresťanská idea je
zo všetkých
tou najvznešenejšou
už kvôli svojej
ľudskosti.*

Ludovít Štúr:
Slovanstvo a svet budúcnosti

Starí Slovanovia sa pri opúšťaní svojej pravlasti stretli nielen s množstvom iných etnických spoločností, národov, ale taktiež s celkom odlišnou náboženskou ideológiou.

Kresťanstvo postupne ovplyvnilo ich nazeranie na svet. Najskôr sa začalo uchytávať medzi vládnucimi vrstvami a po čase i u prostého ľudu a nakoniec u všetkých novo sa formujúcich slovanských etník prevládlo. Avšak slovanský ľud sa v určitých časových obdobiach k viere svojich otcov vracal. Nehovoríme iba o tzv. pohanských povstaniach, ktoré vypukli u nespokojného obyvateľstva, často nie dlho potom, ako bol ich panovník pokrstený. Ide aj o vplyvy omnoho neskoršie, ktoré však spájame najskôr s túžbou po obrode utlačovanej etnicity, resp. národa, kde návrat k minulej viere mohol predznamenať aj návrat ku všetkému pôvodnému, teda slovanskému. Tieto obrodenécké snahy sú známe predovšetkým z 19. storočia. Podobne obrodenécké chápanie mytológie Slovanov dokladajú názory P. J. Šafárika, L. Štúra, C. Zocha a ďalších predstaviteľov slovenského národného obrozenia. P. J. Šafárik ju vnímal ako „náuku o náboženstve starých Slovanov, ale tiež ako integrálnu zložku či súčasť celých slovanských starožitností“. L. Štúr ju charakterizoval ako „najstarší názor národa nášho na božstvá a svet“, resp. „najstarší útvar ducha slovanského... vyjavený... v národných povestech a piesňach plemen slovanských“. C. Zoch o nej uvažoval na pozadí rozboru náboženstva pohanských Slovanov, pričom ju bral ako súbor najstarších predstáv o bohoch, démonoch a ďalších nadprirodzených bytostiach, a ešte aj ako komplex pôvodných kultových praktík starých Slovanov. Musíme však podotknúť, že podobné tendencie, ale v menšej miere prebiehali aj v 20. storočí, a to najmä vtedy, keď bola sloboda celého národa nejakým spôsobom ohrozená. Čiže dá sa tvrdiť, že udalosti vyvolávajúce neistotu politickej svojbytnosti slovanských národov sa nekončia 20. storočím, preto môžeme o návrate k duchovnu starých Slovanov hovoriť dnes ako o spoločenskom fenoméne, ktorý v istých meradlách a rôznej kvalite prebieha po celom slovanskom svete.

CHRISTIANIZAČNÝ VPLYV

Aby sme pochopili komplikovaný proces prechodu predkresťanskej spoločnosti k spoločnosti christianizovanej, treba sa vrátiť do časov prvých kresťanských misií.

Kresťanstvo sa k Slovanom nešírilo rovnomerne a rozdiely mohli v niektorých prípadoch znamenať aj celé storočia. Najviac, ako sme už vyššie spomenuli, sa kresťanstvo k slovanskému ľudu dostávalo prostredníctvom pokrstenia kniežaťa, teda zhora. Avšak musíme zobrať do úvahy aj to, že dané územie už bolo čiastočne pokresťančené v dôsledku pôsobenia rôznych misií, čiže ešte pred oficiálnym prijatím krstu hlavou štátu. Nová viera sa ako prvá objavila medzi južnými Slovanmi: V Korintánii okolo roku 750, v chorvátskej oblasti, máme doložené kresťanské kniežatá už na

prelome ôsmeho a deviateho storočia, u Srbov sa kresťanstvo ujímalo v 9. storočí, najskôr asi v rokoch 867 - 874. Od prvej polovice 9. storočia preniklo kresťanstvo na Moravu (831), do Čiech (882 - 883) a do Bulharska, kde prijal Metodových žiakov vyhnaných z Veľkej Moravy cár Boris (864 - 865).

Poľský knieža Mešek bol pokrstený v roku 965 a panovník Kyjevskej Rusi Vladimir v roku 988. Pokrstiť Slovanov od dolného Labu a Baltu sa pokúšal už Karol Veľký, ale v skutočnosti sem misionári zavítali až v 11. a 12. storočí. Nová vierouka k Polab-

starým zvykom, bola nová vierouka prijímaná vskutku bez námietok. Prílišný nátlak však veľakrát smeroval k predkresťanským reakciám a neskoršie i k cirkevným herézam. Pre neskorší politický vývoj bola tiež zásadná otázka, odkiaľ kresťanstvo prišlo. U Slovanov kresťanstvo čoskoro dosiahlo rímsko-latinský charakter či charakter grécko-ortodoxný.

Pre lepšie načrtnutie danej problematiky sa budeme venovať prechodom od predkresťanskej viery k novej kresťanskej viere na území Slovenska. Obyvateľstvo Slovenska, ktoré vyznávalo autentické náboženstvo, pôvodné náboženstvo Slovákov, ktorého korene siahajú až do časov slovanského dávnoveku, kedy ho naši predkovia priniesli zo svojej slovanskej pravlasti do svojho nového domova. Historické pramene o kresťanstve na našom území sa viažu na rok 828, kedy salzburský arcibiskup Adalram vysvätil v Nitre na majetku kniežaťa Pribinu prvý kresťanský kostol na území Slovenska. Bol to prvý kresťanský kostol na území západných aj východných Slo-

Christianizácia a jej význam pre Slovanov

vanov. Tento fakt svedčí o tom, že Nitrianske kniežatstvo muselo vzniknúť dávno predtým a bolo známe a rešpektované aj vo Franskej ríši. Z cirkevného hľadiska potvrdzuje príslušnosť územia Slovenska aspoň ako misijného územia pod jurisdikciu Salzburskej arcidiecézy. Podľa niektorých autorov christianizácia vtedajších Slovákov sa dovŕšila okolo roku 830. To mohlo byť dôsledkom toho, že Pribina, ktorý bol už asi pred rokom 828 kresťanom, za pomoci bavorských kňazov priviedol ku kresťanstvu aj svoj ľud. M. S. Ďurica vo svojich Dejínach Slovenska a Slovákov: „Nitrianske kniežatstvo necháme ako náhodný útvar, ktorý vznikol z ničoho, ale ako výsledok dlhšieho hospodárskeho, politického i vojenského procesu, začínajúceho už v 6. storočí, keď na toto územie a na priľahlú Moravu lokalizujeme i Samovu ríšu.“

Samotné kresťanstvo bolo pôvodne v Rímskej ríši prenasledované. Až v roku 313 dal Konštantín Veľký kresťanom tie isté práva ako veriacim ostatných náboženstiev. Nová viera v ríši postupne prevládla a už v roku 391 cisár Theodosius prehlásil kresťanstvo za oficiálne náboženstvo, a naopak pohanstvo zakázal. Aj po páde Ríma v roku 476 sa kresťanstvo šírilo k ostatným etnickým spoločnostiam. Pre panovníkov a im podriadeným biskupom malo obracanie tzv. pohanov na vieru mocenský a hospodársky význam. Charakteristika týchto vplyvov je dobre podaná A. Avenariom: „Prechod od predštátnych foriem k organizovanému štátu, od predkresťanského duchovna ku kresťanskej kultúre je poznamenaný uvoľňovaním starých a krehkosťou nových väzieb a štruktúr. Je to obdobie, v ktorom na seba naráža a vzájomne zápasí nielen staré s novým, ale i obdobie, v ktorom dochádza k striedaniu viacerých impulzov a vplyvov vychádzajúcich z rozličných prostredí.“ Ako príklad môžeme uviesť Karola Veľkého, ktorý bojoval tridsať rokov so Sasmí. Aby ich priviedol do lona cirkvi a pripojil k ríši, nechával vypaľovať celé dediny a vraždiť obyvateľstvo.

To bol tiež hlavný faktor, prečo panovníci mnohokrát radšej prijali novú vieru, krst z diplomatických dôvodov, čím zabránili istému útoku. Prostý ľud bol pokrstený násilím i dobrovoľne. Mali však o nových dogmách len hmlisté predstavy. Je fakt, že sa im kresťanský boh častejšie javil silnejším ako bohovia, v ktorých verili celé generácie ich ľudu, a pokiaľ cirkev a ich hodnostári nežiadali vysoké poplatky a nestávali sa príliš prisne proti

starým zvykom, bola nová vierouka prijímaná vskutku bez námietok. Prílišný nátlak však veľakrát smeroval k predkresťanským reakciám a neskoršie i k cirkevným herézam. Pre neskorší politický vývoj bola tiež zásadná otázka, odkiaľ kresťanstvo prišlo. U Slovanov kresťanstvo čoskoro dosiahlo rímsko-latinský charakter či charakter grécko-ortodoxný.

Pre lepšie načrtnutie danej problematiky sa budeme venovať prechodom od predkresťanskej viery k novej kresťanskej viere na území Slovenska. Obyvateľstvo Slovenska, ktoré vyznávalo autentické náboženstvo, pôvodné náboženstvo Slovákov, ktorého korene siahajú až do časov slovanského dávnoveku, kedy ho naši predkovia priniesli zo svojej slovanskej pravlasti do svojho nového domova. Historické pramene o kresťanstve na našom území sa viažu na rok 828, kedy salzburský arcibiskup Adalram vysvätil v Nitre na majetku kniežaťa Pribinu prvý kresťanský kostol na území Slovenska. Bol to prvý kresťanský kostol na území západných aj východných Slo-

vanov. Tento fakt svedčí o tom, že Nitrianske kniežatstvo muselo vzniknúť dávno predtým a bolo známe a rešpektované aj vo Franskej ríši. Z cirkevného hľadiska potvrdzuje príslušnosť územia Slovenska aspoň ako misijného územia pod jurisdikciu Salzburskej arcidiecézy. Podľa niektorých autorov christianizácia vtedajších Slovákov sa dovŕšila okolo roku 830. To mohlo byť dôsledkom toho, že Pribina, ktorý bol už asi pred rokom 828 kresťanom, za pomoci bavorských kňazov priviedol ku kresťanstvu aj svoj ľud. M. S. Ďurica vo svojich Dejínach Slovenska a Slovákov: „Nitrianske kniežatstvo necháme ako náhodný útvar, ktorý vznikol z ničoho, ale ako výsledok dlhšieho hospodárskeho, politického i vojenského procesu, začínajúceho už v 6. storočí, keď na toto územie a na priľahlú Moravu lokalizujeme i Samovu ríšu.“

Ďalej vládca Veľkej Moravy, ktorá vznikla v roku 833, Mojmir I. prijal krst v roku 831. Roku 860 sa Rastislav pokúsil Veľkú Moravu vymaniť spod vplyvu bavorského pápeža, a preto požiadal o vytvorenie samostatnej cirkevnej provincie. Po neúspechu sa obrátil na byzantského cisára Michala III. a roku 863 došlo k vyslaniu známej misie Konštantína (Cyrila) a Metoda. V centrálnej oblasti Veľkomoravskej ríše teda začala prebiehať christianizácia obyvateľstva, avšak počiatky kresťanstva boli silno zafarbené predkresťanskou tradíciou, ako nám napovedajú archeologické nálezy. Samotný Rastislav musel chápať, že kresťanstvo bolo politickým artiklom v ranostredovekej Európe a chápal aj to, že vtedajšia feudálna spoločnosť presadzovala kresťanstvo ako upevnenie svojho postavenia. Keďže chcel upevniť moc Megalé Moravia a potreba cirkevnej správy sa javí skôr ako existenčná nutnosť, pre bezproblémový chod ríše, ako náboženská horlivosť Rastislava. Prijatie kresťanstva v danej epoche je pre formovanie národov dôležité, pretože kresťanstvo začína v Európe a najmä v politike hrať veľkú úlohu, ktorá bude tvoriť po ďalšie storočia tvár Európy.

JOZEF TÓTH P O S O L

Prorokovi a poslovi dnešného sveta Pavlovi Straussovi

Do sveta prázdneho,
uhneteného z cesta a hlíny,
priniesol recept na život,
vydaný ešte v raji,
ako dar na všednosť i na hostiny.
Mnoho je totiž na svete smútku
a ľudia hľadajú šťastie,
o ktorom v duši vedia,
že ho raz mali
a že ho stratili
a odvtedy si jeden druhému
pri falošnom úsmeve
siahajú na žily!

Do tohto sveta prázdneho,
uhneteného z cesta a hlíny,
prišiel muž. Prorok, ktorý neumiera.

Ktorý žije síce ako my,
ale celkom, celkom iný.
Vie, kde je skrytý poklad.
Poklad, čo všetci hľadajú,
ale nie tam, kde to treba.

A kričí ako prorok pri Jordáne:
šťastie nerastie na zemi,
šťastie vždy padá z neba!

A muž, čo poklad priniesol zo strateného raja,
sa skryl za meno Šavol,
lebo bol od Pána „vyprosený“
a našiel toho, ktorý mal prísť,
zo ženy narodený,
a starý svet padol.
A preto odkryl poklad a šťastie,
ktoré človek cez tisícročia čakal,
a stratil sa v ňom smútok
a od radosti plakal.
Veď stal sa zázrak - proroctvo sa splnilo
a stratené sa vrátilo.

No ešte sa hnal na tátošovi
zachrániť staré
a zlomiť raj nový,
na tátošovi...

No ktosi sa nad ním v prudkom svetle
pri Damašku nahol
a oslovil ho ako otec syna:
Šavol, Šavol,
všetko si pochopil.
Chod', aby to všetci pochopili,
aby našli, čo hľadali.
Už netreba čakať,
veď už dost' čakali.
A priprav ich na videnie,
na obrátenie, na katarzu.
A nebudeš sa volať už Šavol,
Ale apoštol a brat Pavol z Tarzu.

A tvoje Rekviem za živých
sa na pieseň lásky zmení
a zaznie ako chorál a ako hymnus
pri vzkriesení.

Filozof, matematik, kňaz, výskumník, teológ, kunsthistorik, lingvista, spisovateľ... To nie je úplný zoznam povolání veľkého mysliteľa prvej polovice 20. storočia. A predsa toto storočie nevyužilo jeho objavy. Sám Florenskij hovoril, že predbehol dobu najmenej o štyridsať rokov. No podľa jeho vlastných slov - na úspech a uznanie netreba predbiehať dobu viac ako o sedem rokov. Aj tento výrok je však priveľmi optimistický. Od popravy (zastrelení) tohto veľkého objaviteľa minulo už omnoho viac času, no jeho objavy zostávajú z veľkej časti nevyužitú. Najhlbší umenovec z jeho učenia prevzali čosi o obrátenej perspektíve, ale to je asi tak všetko.

V panegrikách na vážna koncentračného tábora na Soloveckých ostrovoch niet ničoho zlého. Prisdzujú mu prívlastky ako ruský Leonardo da Vinci. Ale všetky tieto tituly nás zväčša iba vzdávajú od chápania jeho myšlienok.

Predovšetkým by sme nemali nazývať Florenského jediným encyklopedistom s erudiou leonardovskej šírky. Súčasne s Florenským tvoril svoju teóriu o čase encyklopedista rovnakého záberu, básnik Veľmir Chlebnikov. V Kaluge sa namáhal geniálny samouk Ciolkovskij, ktorého objavy sa v plnej miere uplatnili pri rozvoji nového odvetvia - kozmonautiky. Zoznam veľkých ruských vzdelancov XX. stor., ktorí tvorili modely kozmických prístrojov, napr. ako Cander alebo Kondratiuk, dokonca v stiesnených podmienkach súkromných dielní, by sme mohli rozširovať takmer donekonečna. Lubiščev, Vernadskij, bratia Vavilovci, Dubinin, Kofcov - to sú mená, ktoré sa zachovali.

No koľko ďalších zahynulo počas krvavého stalinského či hitlerovského besnenia bez toho, aby sme ich poznali po mene?

Hrozne sa to píše, no Florenskému vlastne žičilo šťastie. Odhladnuc od priateľského vzťahu s Trockým, či

vislosti od rýchlosti sa priestor môže zmršťovať alebo rozpínať a čas urýchľovať alebo spomaľovať až po nulovú hodnotu. Absolútna a nemenná zostáva iba rýchlosť svetla 300 000 km/s. Na Zemi nič z toho nebadáme, pretože sa hýbeme

opísať, z čoho bola uzda jeho koňa a myslela si, že toto mesačné reťazenie aj samotný kôň je iba kusisko tmy a konská hriva je oblak a biele fliačky hviezd sú jazdcove ostrohy.“ Práve po takomto rozrastaní až po nebeské obzory sa jazdci strácajú v inom svete.

Poviem to jednoduchšie: Florenskij sa vo svojej najdôležitejšej knihe usiluje pomocou matematiky, fyziky a poézie dokázať reálnosť

záhrobného sveta. Za hlavný a absolútne hodnoverný dôkaz Božej existencie Florenskij považoval Trojicu od Andreja Rubľova. Ak existuje Rubľovova Trojica, existuje aj Boh. Ikonu nepovažoval iba za symbol, ale za obraz Božskosti, za okno do druhého sveta. Toto okno je vytvorené podľa zákonitosti spätnej sférickej perspektívy. Nie my hľadíme do tamtoho sveta, ale onen svet nás objíma prehnutou sférou. Jednoducho, pozerajúc na Trojicu, vidíme Boha božimi očami.

V lingvistike otec Pavol zaujímal tie isté pozície ako jeho súčasník a filozof Losev, ktorý strávil za svoje myšlienky deväť rokov na nútených prácach.

Obaja myslitelia boli onomatodoxní vyznavači Božieho mena. Ich myšlienka znela nasledovne: „Meno Božie je Boh, no Boh nie je Meno.“ Zložité? Samozrejme. Veď sme sa učili, že skutočnosť je nepomenovaná a necitlivá vec. Tam, kde vec mizne a vzdáva sa od reality, nastupuje meno veci. Florenskij a Lo-

sev boli idealisti blízki lingvistickej filozofii. V Ich systéme je najskôr Meno Božie, ktoré je Boh, a až následne symbol Boha, obraz Boha a úplne nakoniec, dole to najneerálnejšie - vzdialený odraz mena.

Zaujímavé sú aj úvahy soloveckého väzňa o priestore a čase. Strom je lesom v jednotlivom bode času a priestoru. Ak chceme vidieť jednotlivý strom v časovej priestorovej perspektíve, stane sa lesom. Ak chceme v priestore a čase uvídiť les, vzniká obraz a symbol nýmfa a driád ako aj lesného boha Pana, lebo oni sú dušou lesa. Symbol a obraz sú duša alebo les vo večnosti. Podľa toho jednotlivá osoba v obmedzenom úseku času a priestoru je človek. Človek v perspektíve minulosti a budúcnosti je ľudstvo. Ľudstvo vo večnosti je Kristus.

Genialita takého myšlienkového pohybu sa nedá spochybniť, hoci sám by som sa tieto myšlienky nemal odvahu vtisnúť iba do rámca vedy. Máme pred sebou Florenského ako osobnosť v rozvinutej večnosti, osobnosť rozrastenú na hranice vesmíru, ba za ne, osobnosť, ktorá sa stala platónskym Eidosom. Nehovoril by som o Florenskom iba ako o vedcovi, teológovi, filozofovi alebo výskumníkovi. Florenskij, to je Meno. A čo je Meno, už vieme.

V Ikonostase Florenskij tvrdil, že v prorokoch snoch sa čas pohybuje nie od minulosti do budúcnosti, ale z budúcnosti do minulosti. Ľudstvo stále spí a vidí proroký sen o Pavlovi Florenskom.

KONSTANTIN KEDROV
Z ruštiny preložil T. K.

Filozofia svetla

K 130. výročiu narodenia Pavla Florenského

práve vďaka nemu, stihol do posledného uväznenia vydať, samozrejme na vlastné náklady, svoju najvýznamnejšiu prácu Imaginárne čísla v geometrii. Práve táto kniha bola hlavným dôkazom pri obžalobe Florenského. Hľa, za čo bol internovaný a zastrelený mysliteľ svetového významu!

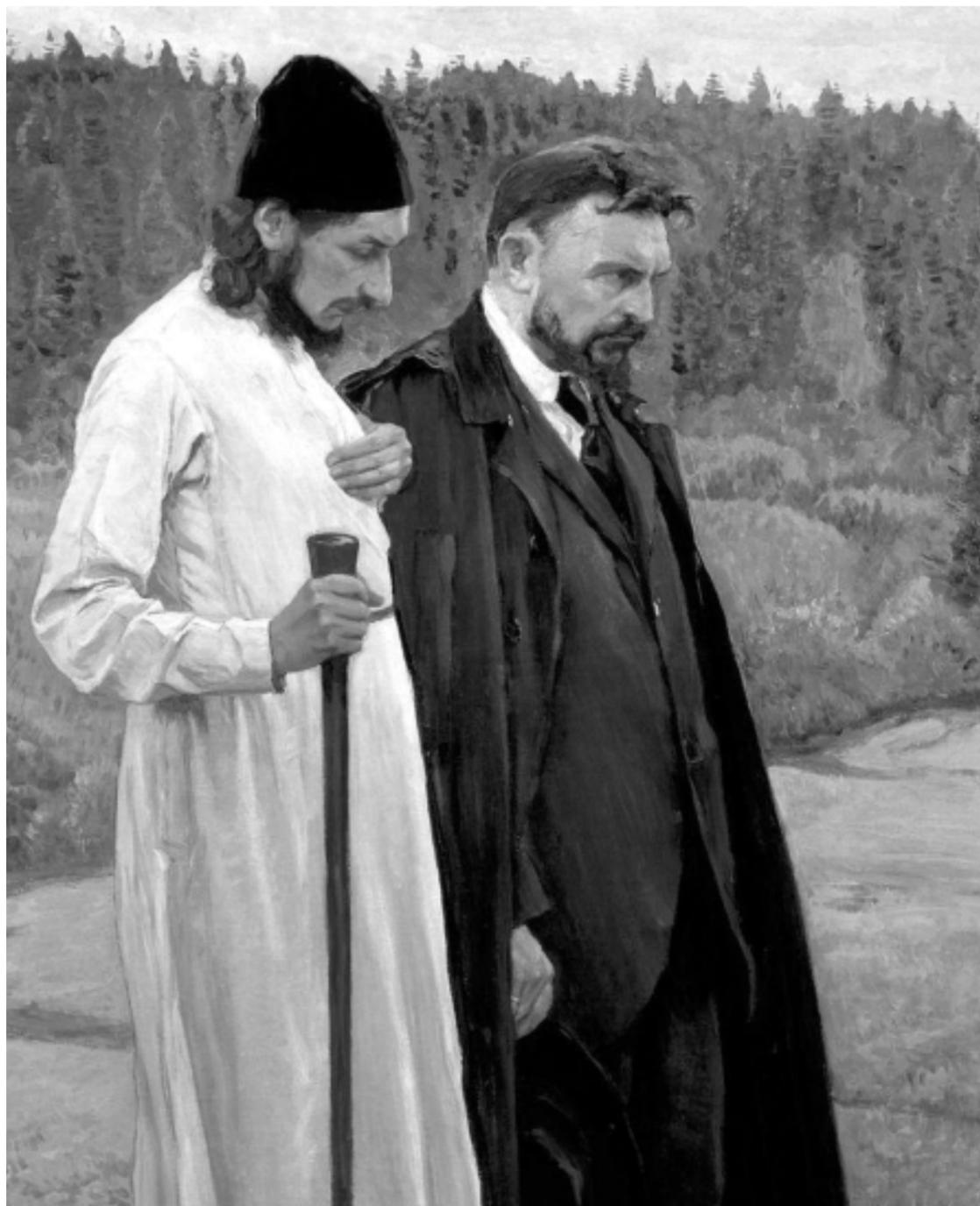
Imaginárne čísla v geometrii - to je výnimočná reakcia pravoslávneho teológa a matematika na objavu Alberta Einsteina. Einsteinova fyzika a kozmológia bola pre materialistov priveľmi idealistická a pre idealistov priveľmi materialistická. Florenský vravel: „Je dobré, že je teória relativity materialistická - zle je, že nie materialistická úplne. Jej nematerialistickosť spočívala v tom, že rozbíjala mýtus o existencii absolútneho priestoru a absolútneho času. Prišlo sa na to, že také čosi jednoducho neexistuje. Z toho vyplýva aj sám názov špeciálnej a všeobecnej teórie relativity. Relatívny čas a relatívny priestor, alebo presnejšie - Einsteinov časopriestor prišiel o newtonovskú istotu. V zá-

slimačím tempom. Ak by sme sa však pohybovali rýchlosťou svetla, čas by mal nulovú hodnotu. Za hranicou svetla už nijakej fyzikálnej reality niet. Tam sa nachádzajú imaginárne hodnoty so znamienkom mínus.

Florenskij predpokladal, že imaginárne čísla, ktoré nasledujú za nulou, nám umožnia predstavu o tamtom svete. Z fyzikálneho hľadiska tam nie je nič, ale vec sa neohraničuje fyzikou. Práve v tomto bode sa všetko iba začína.

Florenského kniha sa končí symptomatickým pozorovaním. Ak predmet prekoná rýchlosť svetla, vyvráti sa akoby naruby, jeho hmota narastie do vesmírnych rozmerov, z materiálneho objektu sa zmení na akúsi večnú existenciu, v platónske Eidos, ktoré tvorí základ všetkých vecí.

Táto práca inšpirovala Michaila Bulgakova na brilantný záver románu Majster a Margaréta, kde sa príchod jazdcov opisuje podľa Florenského zákonitosti. „Volland letel vo svojej skutočnej podobe. Margaréta by nevedela

Pavol Florenskij a Michail Bulgakov na Nesterovovom obraze

TEOFIL KLAS V zástenách

(Ikonostasovo
na deväťdesiatku Mikuláša Klimčáka)

**Blahoslavení,
ktorí tvoria
pre blaho svojho národa.
Lebo im zveria
vekovečné prosby
z nebeskej ambóny.**

**Blahoslavení
nášho dvora,
ktorým to Tvorca darom dal,
že z ustavičnej
namáhavej kosby
povzniesli záhony.**

**Blahoslavení,
ktorí v Duchu
nachádzajú svoj postament.
Lebo im dajú
vyvýšiť svoj pozdrav
do neba, do výšav.**

**Blahoslavení
z nadposluchu.
Lebo ich je tu vokál plent
z anjelských
verne vekovečných osláv.
V zástenách snový zjav.**

Ak je talent jedným z nepochopiteľných zázrakov, prostredníctvom ktorých sa na zemi prejavuje Božie svetlo, tak skrze týchto líčov je česká literatúra prežiarená veľkým a dobrým slnkom Josefa Palivca (1886 - 1974). Narodil sa v západočeskej dedinke Švabin pri Zbierohu - a nikdy neprestal byť verný svojej vlasti a svojmu rodisku. Vystriedal niekoľko stredných škôl, okrem iného i v prvom českom benediktínskom opátstve v Břevnove, jeho v mladosti vzbúrená povaha mu dala okúsiť aj biedu. Prespával v nedokončenej mestskej novostavbe a z bezútešnej situácie ho vyviedol až básnik A. Sova, keď ho prijal k sebe a našiel mu miesto pisára u J. Vrchlického. Josef Palivec bol počas Prvej svetovej vojny odveľený na Južný front. Prežil niekoľko mesiacov nacistického a desať rokov komunistického väzenia. Ako znalec francúzskej kultúry pracoval v rokoch 1919 - 1948 v diplomatických službách, v roku 1928 bol vyznamenaný rádom Rytiera čestnej légie. Prekladal mnohých francúzskych (špeciálne P. Valéryho) a ďalších básnikov, francúzskej spoločnosti sprístupnil i dielo Jána Smreka. Oženil sa s maliarkou Xeniou Garzoniovou, a napriek tomu, že toto manželstvo trvalo iba niekoľko rokov, do konca života mal nesmierne rád svoju nevlastnú dcéru Denisu - neskoršiu manželku maliara Theodora Stravinského, syna známeho skladateľa. Druhykrát sa oženil s Helenou Čapkovou, sestrou bratov Čapkovcov a rovnako k jej deťom a ich potomkom prechovával mimoriadne vrúcny vzťah.

Josef Palivec, obdarovaný šľachtanou povahou a vzdelaním v poézii, aké dnešné básnictvo už takmer nepozná, bol za svoje aktivity perzekvovaný komunistickou mocou v súvislosti s procesom s Miladou Horákovou, kde bol predvolaný ako svedok. Odsúdili ho dodatočne v špeciálnom procese. Pri výpovediach sa nedržel stanoveného textu a svoju reč formuloval tak, aby nikomu z obvinených neublížil. V roku 1950 sa v českej tlači spustili útoky na tohto veľkého básnika v nasledujúcom duchu:

„Není to činnost básnická, o které vypovídal dr. Josef Palivec, spisovatel a ministerský rada ve výslužbě. Soud se ho netázal na abstraktní lyrické vidiny, kterými plnil své verše. Otázky se týkali činnosti mnohem konkrétnější a prozaičtější, činnosti, kterou vyslýchaný básník... nazval 'kritickým postojem' k nově vytvořeným poměrům v republice, kterou však věcní mužové zákona označují jednoduchým a nedvojsmyslným slovem špiónáž... Jiná je ovšem otázka, co tahle poezie dá čtenáři, ...který si neplete verše s křížovkami nebo s opiem, který z nich chce načerpat větší chuť k životu, odhodláni k práci a elán k pochodu do lepších časů... Jeho zrada na vlastní měla narušit náš hospodářský život, naši schopnost obrany proti škodcům. I jeho básně, které jsou zradou na umění jako zdroji životního elánu, sledují stejný cíl: zmalátnit čtenáře, zamotat ho do pavučin pomyslů, odtrhnout ho od života...“

Albo: „Nikdy nepsal o lidu a pro lid. Psal do oblak své zaprodané touhy po služebníckovani kapitalistům a nepřátelům vlastního národa. Tento 'spisovatel' místo psaní jasných, životem provoněných veršů o zemi, která se nadšením a vírou svého lidu vyprostila navždycky ze zlatých drápů kapitalismu a rozkvétá jarem a písněmi, píše špiónážní zprávy pro otrokáře za oceánem...“

Podobné útoky hrdivsky niesla aj Helena Čapková až do Palivcovho prepustenia v roku 1959. Aj napriek tomu, že Josefa Palivca v roku 1969 rehabilitovali, normalizačný minister spravodlivosti rehabilitáciu zrušil, nehľadiac na básnikov pokročilý vek. Až do posledných dní neprestal J. Palivec zápasit o spravodlivosť, keď v liste prezidentovi L. Svobodovi obhajoval literárneho vedca V. Černého, napádaného dobovou tlačou.

V poézii Josefa Palivca sa stretáva detailne vypracovaná poetika symbolizmu s líniou českej národnej poézie. Že bol výnimočným básnikom, svedčí nielen jeho pochopenie dobra ako bezpodmienečného základu duše, ale i táto definícia človeka, spomenutá v jednej z esejí: „Človek je útvar vrstevnatý, ale pokud žije, je podroben otřesům a vnitřním dislokacím. Co bylo zatlačeno, může se dostat ke slovu, a co bylo na povrchu, může přes noc zaniknout a nikdy se už nevrátit.“ Prosme, aby v nás ako v Josefovi Palivcovi, zotrávala schopnosť vnímať krásu a schopnosť milovať - lebo sú to práve ony, kto z nás čini bytosti hodné dôstojnosti ľudského života.

O svojich spomienkach na J. Palivca nám porozprávali manželka Pavel Brázda (vnuk H. Čapkovej z prvého manželstva, pozn. red.) a Věra Nováková-Brázdová, významní českí výtvarníci.

- Josefa Palivca ste ako svojho nevlastného starého otca poznali už od detstva. Ako si naňho spomínate? Ako sa spoznal s vašou starou mamou, Helenou Čapkovou?

PAVEL BRÁZDA: - Mój rodný starý otec, JUDr. František Koželuha, predčasne umrel roku 1926, roku môjho narodenia. „Bába“ sa teda stala vdovou už v mladom veku, krátko po tom, čo prekročila štyridsiatku. V tej dobe odcestovala do Francúzska - poznala totiž viacerých umelcov pôsobiacich v Paríži: J. Zrzavého, J. Šímu, či R.

Josef Palivec k nevlastným deťom z oboch manželstiev. Sám pritom nemal deti...

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - Palivec sa oženil s francúzskou maliarkou Xeniou Garzoniovou, ktorá mala dcéru Denisu. Deniska ešte ako dieťa videla na vlastné oči otcovu smrť. A tak keď sa v živote jej mamy objavil nový muž, automaticky ho prijala za otca a veľmi k nemu priľnula. Vytvorilo sa medzi nimi krásne puto, zvlášť preto, že X. Garzoniová bola bohémka a

zanechal Deniske „na pamiatku“ nemalú finančnú čiastku ako budúce veno, aby jej zaistil lepšiu budúcnosť.

- Akú mal J. Palivec povahu?

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - Možno je to len môj subjektívny pocit, ale Josef Palivec mal v sebe ako básnik aj čosi akoby ženské, nevidanú jemnosť a nehu. Bol veľmi vnímavý a tolerantný. S tým sa však viazala aj ráznosť. Ak ho niekto nahneval alebo ak mu niekto systematicky ubli-

Zrno slz sám anjel hrnie

O živote a diele českého básnika Josefa Palivca s jeho rodinou

Weinera, s ktorým viedla rozsiahlu korešpondenciu. Tam sa spoznala s Josefom Palivcom, ktorý v tom čase pôsobil vo funkcii tzv. „legačného radu“. Okrem iného mal na starosti aj propagáciu kultúry Československej republiky, udržiaval veľa kultúrnych stykov, osobne poznal A. Franca, či P. Valéryho. Preložil takmer celé dielo P. Valéryho a francúzske orgány mu udelili Rád čestnej légie - jeho pôsobenie teda muselo mať veľký význam. S „bábou“ sa zblížili veľmi rýchlo, zosobášili sa roku 1930 a Palivec sa za ňou čoskoro presťahoval do Prahy.

Keďže som vyrastal som v Brne, v detstve som ho stretával len sporadicky. Po mojom presťahovaní do Prahy v roku 1948 a potom po prepustení v roku 1959 až do smrti, žil s nami v rodinnej vile na Vinohradoch. Vždy na nás pôsobil veľmi pozitívne. Keď sme sa ho pýtali, čo vlastne v Paríži robí, slovné spojenie „legační rada“ premenil na „legrační rada“. A vôbec, slovné hračky... Mal pre ne veľký zmysel a vedel ich vymýšľať stovky.

Věra Nováková-Brázdová: Prvýkrát som sa osobne stretla s Palivcom až po jeho návrate z väzenia. Bol to veľký človek. Vždy, keď sa pomíne niekto vzácny, cítim výčitky, prečo sme si z neho neboli schopní zobrať viac... A tak si aj teraz spätne kladem za vinu, prečo som roky s J. Palivcom neprežila ešte intenzívnejšie.

- Spomínali ste slovo „bába“ - tak ste oslovovali Helenu Čapkovú?

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - Áno, bolo to na jej prianie, slovo „bába“ vtedy ešte nemalo taký expresívny význam, ako dnes.

Pavel Brázda: Nebola spokojná s oslovením „babička“ - to totiž vyvolávalo dojem „starenky“ a také oslovenie by sa k jej veku nehodilo. „Bába“ bývala v rodinnej vile najprv so svojou mladšou dcérou Helenou, neskoršou manželkou profesora Adolfa Procházkou, ministra londýnskej exilovej vlády. Aj osudy mojej tety, Heleny Koželuhovej-Procházkovej, sú hodné povšimnutia. Bola poslankyňou Prvej Československej republiky s nekompromisne protikomunistickými názormi. Jej o niečo menej známa staršia sestra Eva, je moja mama. To cez ňu sa ku mne dostalo čapkovské umelecké dedičstvo.

Zvláštne oslovenia sa u nás spájali aj s Josefom Palivcom. Keď som ho spoznal ešte ako dieťa, nevedel som, ako ho osloviť. Bolo nemyšliteľné, aby som mu hovoril „dedečku“. Palivcovi sa pozdávalo oslovenie „déd“ - teda vo vokatívne „dēde“. My sme však tento vokatív vymenili za nominatív, a tak sa pre nás zrodil „dēde Palivec“ a až do smrti sme ho volali „dēde“ a skloňovali tak vo všetkých pádoch.

K čomusi podobnému došlo aj u jeho nevlastnej dcéry Denisy Stravinskej. Francúzske dievčatko používalo české oslovenie „tatičku“ ako nominatív, a tak bol pre ňu Palivec až do smrti „tatitschcou“ - a tak mu adresovala aj listy do väzenia.

- Je priam výnimočné, aký vrúcny vzťah mal

nemala čas na výchovu dcéry.

PAVEL BRÁZDA: - Vzťah medzi nevlastným otcem a dcérou pretrval až do smrti. Aj keď bol Palivec vo väzení, informovala ho o dianí v literatúre a kultúre a prostredníctvom Červeného kríža mu posielala balíčky, ktoré bola strážna služba povinná doručiť.

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - Je zvláštne, ako sa táto láska prenášala aj na ďalšie generácie našej rodiny. Palivec si veľmi obľúbil aj moju dcéru Kateřinu, nevlastnú pravnučku, ktorá sa narodila práve v roku jeho prepustenia z väzenia. Mal veľmi rád deti, pripadali mu čisté a neskažené. Veril im. Napokon sám v jednom z listov napísal: „Děti chtějí především milovat a být milovány. Pak se dávají se vším, co je v nich nejcennějšího... Provoňuje to život.“ K dospelým však nemal taký bezprostredný a okamžitý vzťah ako k deťom.

Pavel Brázda: Kateřinu si skutočne veľmi obľúbil. Za zmienku stojí azda fakt, že ju pozýval do kaviarne Slávia a komunikoval s ňou dokonale gentlemanským spôsobom, chodil s ňou po uliciach ako s dámou a pomáhal jej do kabátika, hoci mala len päť rokov...

- Ako vlastne bolo možné, že si Palivec udržal s Denisou taký intenzívny vzťah? Fyzicky sa predsa kvôli politickým pomerom mohli vidieť len veľmi zriedka...

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - Ich vzťah nebol taký vrúcny od počiatku. Palivec chcel po rozvode s X. Garzoniovou celý predošlý život uťuť a nechať za sebou - vrátane Denisky. Tak veľmi sa však uchádzala o priazeň svojho „tatitschcou“, že si ju napokon vybojovala, aj napriek matkinému odporu. Záujem o Palivca sa ešte zvýšil počas väznenia, dokonca jej s manželom T. Stravinským povolili vstup do Československa a aj Palivcovi umožnili vycestovať do Ženevy. Denisa ho milovala. Možno bol tento vzťah ešte utvrdený tým, že Palivec pred odchodom z Paríža

žoval, urobil za ním radikálnu čiaru a prerušil akýkoľvek kontakt.

PAVEL BRÁZDA: - To, samozrejme, neznamená, že by bol Palivec drsný. Naopak. Len bol veľmi radikálny a jeho slovo platilo vždy, aj v prípade odmietnutia. Inak tomu nebolo ani v prípade rozchodu s X. Garzoniovou.

- Akoby sa do osudu Josefa Palivca premietlo celé dvadsiate storočie. Ešte počas Prvej svetovej vojny bol odveľený na južný front, do ťaženia proti Srbsku. Spomínal niekedy na toto obdobie?

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - Nikdy sa o vojne bližšie nezmiňoval. Vedeli sme len, že na fronte utŕžil zranenie ruky a do konca života mal problémy s ramenom. O období detstva a mladosti hovoril vo všeobecnosti veľmi málo, aj keď sme vedeli, ako rodičov miloval. Aj v básni spomína: „Mámo, měl jsem tě tak málo...“

Pochádzal z chudobnej rodiny, otec bol kočiš a mama nevedela ani písať, ale Palivec o nej hovoril s úctou a svoje rodisko popisoval ako miesto plné milosti a čistoty. Spomínal na Vianoce, keď sa ich domček premieňal na harmonické kráľovstvo... Toto duchovné bohatstvo a výchova sa napokon prejavili i v tom, že všetci jeho súrodenci ukončili vysoké školy a našli si v živote uplatnenie.

PAVEL BRÁZDA: - Každý z nich to dotiahol ďaleko. Dokonca za Prvej republiky, keď boli ešte automobily pomerne vzácnosťou, sa Josefova maľička s úsmevom čudovala, že Josef je jediný zo súrodencov, kto ešte nemá vlastné auto. Čitateľov azda zaujme, že jeho brat Václav sa ako správca vysoko vypracoval u kniežat'a Colloredo - Mansfelda v Dobříši. Keď po roku 1948 prišiel o nadobudnuté majetky, prijal nový stav s pokorou - s nulou som začínal a s nulou aj končím.

- Palivec sa teda dostal do Prahy v dobe gymnaziálnych štúdií?

PAVEL BRÁZDA: - Áno, v kláštornej škole v břevnovskom opátstve potrebovali do chóru speváka - a mladý Josef mal mimoriadne krásny hlas. V opátstve pobudol dva roky. K tomuto pobytu sa viaže ešte jedna udalosť. Keď sa prvýkrát vybral z kláštora do ulíc mesta, na malom námestí pred Loretou v Hradčanoch hrali bábkové divadlo. Bola to akási hra o kráľikovi. A práve vtedy jedna z bábok zaútočila na figúrku kráľika tak, až ho spolu s ostatnými postavkami ubili. To zapôsobilo na malého Palivca veľmi silno. Ako môže existovať taká krutosť? V tom okamihu mu ešte padol zrak na stenu kaplnky s výjavmi ľudí napichnutých na kôl. Oba zážitky ho vydesili, utekal naspäť do kláštora... Táto príhoda svedčí o Palivcovom jemnocite, aj keď túto svoju črtu dokázal patrične korigovať.

- Aký mal Palivec vzťah k hudbe? Jeho básne sú totiž komponované ako skladby a v esejach spomína, ako sa na gymnáziu pokúšal skomponovať Missu solemnis...

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - Nevieam o tom, že by Palivec hral na nejaký nástroj - aspoň

v ostatných rokoch života na to nemal príležitosť. Mal však vynikajúci hudobný sluch a melodický hlas. Farbu jeho hlasu si pamätám ako prvé, čo som začula pri vchodových dverách v deň, keď sa vrátil z väzenia.

PAVEL BRÁZDA: - Toto uchvátenie hudbou prehovára z jeho poézie. Zbierku Naslouchání komponoval podľa hymny Kde domov můj: „Co to chřestí po holinách? / Kdo to pláče po dolinách? / Ostrovid či vlk? I ten / v souměr bude umučen. / Horní hamry ve hrob zní mi: / Rafijemi železnými/ kdo to chce být utlučen?“ Táto báseň mala svoj význam v čase odboja. Okrem hudobného nadania sme boli viackrát svedkami jeho zmyslu pre cudzie reči. Pamätám si príhodu, keď sme mu priniesli nejaký text od španielskeho výtvarníka A. Tapiesa a on ho dokázal bez prípravy preložiť.

- Spomínali ste odboju... Josef Palivec okúsil perzekúciu ešte počas Protektorátu...

PAVEL BRÁZDA: - Ilegálnu, predovšetkým informačnú činnosť, vyvíjal už od prvých mesiacoch okupácie. V dobe uzavretia paktu Molotov - Ribbentrop podával ruskému veľvyslancovi správy o zámeroch Nemecka. Keďže mal na starosti zahraničnú tlač a mal dobré kontakty, vedel o útoku na východ, pred ktorým chcel Sovietsky zväz varovať. Nebola to teda ilegálna činnosť len v tom zmysle, že by sa proti nacizmu búril iba tvorbu. Jeho kroky boli premyslené a konkrétne, s politickým dopadom.

Pri tejto činnosti postupoval tak obozretne, že ho Nemci chytili až na Vianoce roku 1944. Niekoľko mesiacov bol väznený na Pankráci, no pre zložitú vojenskú situáciu a slabnúce nemecké pozície ho justičné orgány nestihli popraviť.

- Aj v esejach píše, že sa zastal Sovietskeho zväzu, hoci nikdy nebol komunista. Aká to teda bola krivda, keď ho uväznili práve komunisti...

PAVEL BRÁZDA: - Palivec mal veľký cit pre spravodlivosť a keď nový režim opakoval princípy nacistickej diktatúry, posielal do zahraničia správy o dianí v Československu, najmä o súdnych procesoch a pomeroch vo väzniciach. Pôvodne mal byť zahrnutý do procesu s Horákovou a Kalandrom a hrozila mu poprava. Výšetrovateľom sa ho však nepodarilo zlomiť. Na druhých nevyzradil nič - bral vinu na seba. Už počas pro-

cesu vysielaného v priamom prenose predniesol namiesto predpísanej výpovede úplne iný, vecný text. Vyhlásil, že svoju činnosť vyvíjal preto, aby v Československu fungovala demokracia - a nie preto, že by bol v službách protištátnej moci. V procese teda vystúpil len krátko a nepodarilo sa preukázať mu vinu natoľko, aby ho popravili.

- Ako prebiehalo Palivcovo zatknutie?

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - K tejto udalosti sa viaže viacero príhod. Na dolnom poschodí bývala v tej dobe strážniky angažovaná rodina. Štátna bezpečnosť fotografovala z ich okna všetky Palivcove návštevy. Medzi nimi bola aj pani Kleinerová, odsúdená v procese s Miladou Horákovou.

PAVEL BRÁZDA: - O tom, že fotografie boli nasnímané z bytu našich susedov, sme sa dozvedeli až po Palivcovom zatknutí. Bolo to pre nás veľké sklamanie a šok. Otec tej rodiny bol bývalý Palivcov kolega z práce.

- Palivec pracoval na ministerstve zahraničných vecí aj po prevrate?

PAVEL BRÁZDA: - Po vojne nebolo celkom jasné, ako s ním naložiť. Pre nový režim už nebol vyhovujúci. Očakávalo sa, že by bol ideálnym kandidátom na veľvyslanca v Paríži alebo aspoň v Rumunsku. Ale keďže za ním nestála žiadna politická strana, všetky navrhované posty sa odkladali na neurčito. Úrady sa prikláňali k jeho penzionovaniu.

- Pamätáte si moment Palivcovho zatknutia?

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - So štátnou bezpečnosťou sme mali nemilú skúsenosť už niekoľko mesiacov predtým, keď nás vylúčili z Akadémie výtvarných umení. V tých mesiacoch sme vo výklade pri Vítaznom námestí zbadali pančuchu s pustým očkom, ktoré vytváralo zaujímavú optickú kompozíciu. Chceli sme si ju od-fotografovať. Nevšimli sme si však, že na druhej strane ulice stál pred obchodom s potravinami dlhý rad a že jeho obraz sa odráža na skle.

Čo sme si však nevšimli my, všimla si polícia. Hneď nás zadržala a pýtala sa, čo tam hľadáme... Predpokladali, že zbierame materiály na špionáž. Museli sme ísť na stanicu a podrobiť sa výsluchu. Mňa pustili ihneď, ale s Pavlom boli väčšie problémy. V záznamoch totiž zbadali, že jeho teta Helena Koželuhová emigrovala a vo

svojej protikomunistickej činnosti bola nepriateľkou štátu číslo jeden.

PAVEL BRÁZDA: - Polícia sa napokon rozhodla, že ma po výsluchu odvezie domov autom - to ma veľmi znepokojilo. Mal som obavu o Palivca, aby náhodou pri domovej prehliadke nezhabali dokumenty, ktoré by mu mohli poškodiť. Riziko zatknutia tu bolo už dlho, Palivec s tým ako diplomat určite ráta. V ten osudný deň som bol doma. Eštebáci mi prikázali nevychádzať z izby. A vzápätí si odviekli Dědeho...

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - Domáca za nimi ešte zakričala: 'Pán Boh vám to raz všetkým spočíta!'

- Nepomýšľal na emigráciu? Musel mať predsa množstvo zahraničných kontaktov...

PAVEL BRÁZDA: - Nie, takéto zmýšľanie mu bolo cudzie. Cítil sa taký spojený a spätý s osudom svojej zeme.

- Neplnuli vám negatívne dôsledky z toho, že máte v rodine politického väzňa?

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - V tej dobe sme boli v takej zlej situácii, že nám už ani nemohlo nič uškodiť.

- Ako pani Čapková prijímala manželovo zatknutie?

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - Bola to pre ňu veľká psychicky i fyzicky vyčerpávajúca dráma. Desať rokov chodila manžela navštevovať, rozprávať sa s ním však mohla iba v povolených obmedzených priestoroch cez mreže, kde každé slovo zaznamenával policajt. Pre oboch to bolo ponížujúce, návštevy sa často končili veľmi skrušenými pocitmi. Po celý čas sa do poslednej smietky starala o Palivcov byt, záležalo jej na tom, aby bol dôkladne čistý, akoby dúfala - čo ak práve dnes príde manžel... „Bába“ začala písať knihu spomienok Moji milí bratři, aby sa od neutešnej situácie odreagovala.

PAVEL BRÁZDA: - Palivca neskôr preložili do väznice v Ilave. Takáto vzdialenosť však už bola pre „bábu“ veľmi vyčerpávajúca, a tak som Dědeho navštívil sám. Bolo veľmi bolestné vidieť, ako tam toho vznešeného človeka trápia, Palivec počas väznenia úplne zošedivela... Pamätám si, ako som prišiel do Ilavy za tmy a celé mesto bolo ponorené v temnote, iba väznica v priestoroch

bývalého hradu, zo všetkých strán obkolesená reflektormi, žiarila.

- Helena Čapková musela byť veľmi silná žena...

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - A zároveň veľmi praktická - od nej pochádzal nápad, aby sme sa s Pavlom zosobášili, lebo inak by nebolo možné vilu zachrániť. Za socializmu mal každý občan pridelený len určitý počet metrov štvorcových na osobu a keby vo vile žilo len o jedného nájomníka menej, mali by sme podľa zákona „nadmoper“ a všetci by boli vystávaní a H. Palivcovú by vykázali do pohraničia.

„Bábiná“ rozhodnosť sa však prejavila aj na inom mieste. Palivec bol odsúdený aj k strate celého majetku. Jeho známá bohatá knižnica bola predmetom záujmu Štátnej bezpečnosti, a tak sa dalo predpokladať, že bude čoskoro zabavená. „Bába“ predpokladala, že skôr či neskôr dôjde k domovej prehliadke, a tak podnikla so svojimi priateľmi akciu. Potajme sme v noci vynášali v kufroch množstvo kníh, najčastejšie do domu Oľgy Scheinpflugovej. Výmenou za ne dostala bezcenné knihy, ktoré potom umiestnila do prázdnych polic rodinnej knižnice. Tak sa jej podarilo zachrániť veľa vzácných bibliofilii, pretože zanedlho polícia naozaj prišla a zabavila celú túto knižnicu.

Ku kniham, ktoré sme potom zase nanosili naspäť, azda ešte možno dodať, že „bába“ predala kvôli biede pred Palivcovým návratom, aby se oňho mohla potom o to lepšie postarať, niekoľko vzácných exemplárov. Keď sa to Palivec dozvedel, veľmi ho to pobúrilo, pretože svoje knihy miloval.

- Spomínal niekedy, ako ho v krimináli týrali?

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - Nikdy sa k tomu nechcel vyjadrovať. Iba raz nám vravel, ako väzňov trápili tým, že sa museli každých desať minút hlásiť u strážnika. Nemohli ani spať a po mnohých hodinách už ani nevedeli svoje meno...

Pavel Brázda: Palivec si od tých čias až do smrti zachoval averziu k úradom a štátnym inštitúciám.

- Tvoril aj počas väznenia?

PAVEL BRÁZDA: - Samozrejme, že písal - ale listy. V tej dobe už nemal perspektívu, že by sa jeho básne mohli dostať medzi ľudí. Tvoril v takých neprírodných podmienkach bez odozvy mu nebolo vlastné.

- V tej dobe štyridsať československých spisovateľov podpísalo petíciu za jeho prepustenie, adresovanú prezidentovi A. Zápotockému. Takáto spisovateľská súdržnosť je už v dnešných časoch nepredstaviteľná...

PAVEL BRÁZDA: - Áno, bola to obrovská akcia, iniciovala ju „bába“ a Oľga Scheinpflugová. Hľadali najrôznejšie spôsoby, ako by bolo možné Palivca oslobodiť, písala dokonca Marte Gottwaldovej ponížujúci list, v ktorom prosila o manželovo prepustenie. Ohlas medzi spisovateľskou obcou bol neuveriteľný. Akcia síce zostala bez úspechu, ale prezident Zápotocký napokon Palivcovi predsaden skrátit pôvodný vymeraný trest na polovicu a roku 1959 ho po desiatich rokoch prepustili.

- Nezanechalo na ňom väzenie duševné stopy?

PAVEL BRÁZDA: - Nie, to nie. Až do posledných dní bol veľmi živý a svieži... Až na výnimku, že zle počul, myslel úplne nepoznačený svojím vekom.

- Teda po návrate z väznenia sa ho ostatní spisovatelia neštítali, naopak, boli radi...

PAVEL BRÁZDA: - Samozrejme. Palivec bol v spisovateľskej obci veľmi obľúbený.

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - Azda iba voči Hrubinovi mal výhrady kvôli jeho prílišnej angažovanosti. Vyčítal mu, že nie je dostatočne pevný a urobil kompromis s režimom. To však neznamená, že by mali títo dvaja básnici zlý vzťah.

- S kým zo spisovateľov si Palivec najlepšie rozumel?

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - Stretával sa s Václavom Černým, zastal sa ho ešte aj vo vysokom veku, keď naňho útočila tlač. Jeho blízkym priateľom bol František Halas, Palivec o jeho tvorbe napísal niekoľko esejí. Blízky vzťah mal

Josef Palivec s pani Věrou Novákovou-Brázdovou

aj so Seifertom... Práve s ním sa mi spája jedna spomienka. Seifert ležal v operačnej sále a keď ho chcel Palivec navštíviť, sprevádzala som ho po rozľahlom areáli Vinohradskej nemocnice. Vyzeral ako labyrint. Palivec si vtedy vzdychol: „Ak by tadiaľto kráčala smrť, ako dlho by jej trvalo, kým by si svojho človeka našla...“ Akoby tým Palivec predpovedal svoj koniec.

Palivec sa stretával aj s autormi z katolíckeho kruhu, aj s J. Zahradníčkom. Raz sa ktosi z prítomných besedníkov nemilo vyjadril na adresu pápeža - a to Zahradníčka pobúrilo, že vstal od stola tak prudko, až rozkolísal luster nad sebou...

Treba ešte dodať, že po návrate z väzenia chodilo za Palivcom mnoho mladých spisovateľov: I. Wernisch, J. Kuběna, M. Topinka, P. Šrut...

- Josef Palivec prekladal do francúzštiny slovenského básnika Jána Smreka. Viete o jeho ďalších kontaktoch o Slovenskom?

PAVEL BRÁZDA: - Nie, pokiaľ vieme, na návštevu k nám nikto zo Slovenska nechodil, ale samozrejme, nie všetky návštevy nám boli známe. Pravdepodobne mal kontakty so Slovenskom ešte pred vojnou a možno i po prepustení z väzenia.

- Palivcova smrť bola naozaj veľmi zvláštna - zahynul pod kolesami električky, ako v Bulgakovom románe Majster a Margaréta...

PAVEL BRÁZDA: - Stalo sa to na ulici Na príkopě, pri reštaurácii Savarin. Děde v tom čase trpel silnou nedoslýchavosťou. V posledných mesiacoch dokonca už len čítal z pier. Keď na prechode pri koľajniciach videl pred sebou kráčajúceho človeka, automaticky šiel za ním v domnení, že je priechod bezpečný. Nepočul zvonenie rútiacej sa električky...

Zaujímavosťou je, že práve vtedy mieril k Václavovi Černému, aby sa s ním uzmieril po akomsi menšom spore. V Černý zrejme uverejnil niečo, s čím Palivec nesúhlasil. Treba však pod-

tknúť, že nešlo o vážnu roztržku, s Václavom Černý mal úprimný a kultivovaný vzťah.

- Spomínali ste reštauráciu u Savarina...

PAVEL BRÁZDA: - Savarin bol známy francúzsky labužník. Palivec si mohol dovoliť chodiť do rovnomennej reštaurácie len vďaka chybe úradov. Za normalizácie zrušil prezident Palivcovu rehabilitáciu, aj jeho status politického väzňa a bývalého protifašistického bojovníka. To niesol veľmi ťažko, ako tieň na cti. Úrady mu však, našťastie, chybou v dokumentoch zabudli zrušiť zasielanie rehabilitačnej finančnej podpory, a tak mohol mať k minimálnej penzii pár korún navyše...

- Spomínal vám niekedy, čo preňho znamená poézia s veľkým P? V čom videl zmysel svojho písania?

PAVEL BRÁZDA: - To nevieme... Palivec bol veľmi tichý, pracovitý človek. Po celý čas, čo žil s nami v jednom dome ani nevieme, čo po celé dni robil. Napokon, inak tomu nebolo ani v mladosti. Písanie bola jeho intímna, pred svetom uzatvorená vec. Jeho manželka ani nemala poňatia, že pracuje na svojej prvej zbierke.

VĚRA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - Sám vydával aj bibliofiliu pod názvom Libri Carrisimi. Do týchto kníh vlepoval rukopisy, známky a rôzne pamiatky na umelcov svojej doby.

- Vyjadroval sa niekedy k svojmu životnému krédu, k tomu, čím sa riadil, čím by sa dal charakterizovať jeho život?

ANNA NOVÁKOVÁ-BRÁZDOVÁ: - Ludia si ho vážili pre jeho občianske postoje, čestnosť a priamosť. Jeho umelecké hodnoty vám však charak-

terizovať neviem, o tých sa asi najviac vyjadril sám v eseji Poezie stále budúci.

Ďakujeme za rozhovor a dodávame niekoľko úryvkov z básnikových esejí o tvorbe:

„Na počátku bylo slovo a slovo bylo u Boha a Bůh byl slovo.“ Na básníkovi je, aby slovo ochraňoval od největšího nebezpečí, kterému je v ústech lidí vystaveno: od devaluace. Básník je

povýtce revalvátor. Dynamizuje, intenzifikuje slovo a vrací mu jeho vlastnost nejcennejší; slovo je totiž traskavinou, která se zaněcuje o jeho nitro...

Jaká krásná a nesmyslná záležitost je život! Být protékán děním jako sladkou živnou řekou a vyskytovat se mezi tolika tvary, které vymyslel člověk, vzav si do hlavy, že bude napodobovat boha stvořitele. Když byl Adam hnán z ráje, vzpomněl si příliš pozdě, že zapomněl v ráji na hromádce hlíny džbán, který uhnětl, hledě se zálibou na Evinu postavu. Byl rajsky krásný. Archanděl prý jej hodil za Adamem přes hradbu ráje a nádoba se rozbila. A od té doby až dodnes se snažíme, abychom ty střepy dali dohromady. Jaká úžasná podívaná se naskytuje našim milým smyslům, když se k nám při každém probuzení hlásivají tak nabroušené a čistě umyté! Jsme udomácněni mezi plody vlastní tvořivé frenezie, mezi milióny, bilióny, triliony tvarů od paláce k vlašťovčímu hnízdu, od kanónu k zrcátku, od opery k jarmareční písničce, od chrámu k pouličnímu kiosku. Není téměř místa, kterého by se nebyla lidská ruka dotkla a jež by byla nezavlažila slza člověka žalu nebo radosti. Když uhodí chvíle posledního loučení, kdy duch má splynout s Duchem, odkud vzešel, kterak se nedivit, že člověk s lítostí opouští všecko tu lidskou krásu, všecky ty tvary, které spolutvořil. I když se člověk přichystal na poslední cestu, je tu ještě tolik toho, co nedopověděl, nedopsal, nedopolíbil. A třebaš špička ukazovala k nebi, odcházíme s očima k zemi obrácenými.“

Zhovárala sa
KATARÍNA DŽUKOVÁ

Naslouchání

(Úryvky)

Co to chřestí po holinách?
Kdo to pláče po dolinách?
V sadě tmí se tichý tis,
tišší sotva našel bys...
To je řeholní ta země,
která zajíká se ve mně,
samomluvná šedozem.

Smutek znáš-li dlouhé míle,
kde bol boduje tvé chvíle?
Neštěstí, jež přišlo s tmou,
prolomilo milost mou
a co hrubá hlína hlídá,
živý snad víc neuhlídá.
Floutnař píská na kost mou.

Ach, ta lícha jaktěživá,
jak je bezkrevná a mživá!
Důlní průvan fofruje,
co už málem mrtvo je.
Ourodo má, kolikrát
pohřbívaly hněvy váte
ta má jatá májata!

(...)

Zrní slz sám anděl hrne
k vysokosti návětrné...
I val věčna podmoká
žalostmi, jež zhluboka
od krápěje ke krápěji
neodbytně obrábějí
podrovnávku z blankytu.

Mlčky trnou větve klenů,
zlatý pupen na ebenu
v šeru mne už nevzruší?
Z šedé kůry záduší
nehtem stesku natržené
tíše klokotá a žene
rmutné mlíčí temnoty...

JOSEF PALIVEC

Pečetní prsten

(Úryvky)

TVÁ ČERNOKNĚŽNÁ TMA,
ó máti má, mne mámi.
Co děláš? Nezvěstná
má duše připadá mi.

Rci, zda se naleznu?
V svou hloubku fárám chvivě
a při blikadle snu,
jenž hoří zimomřivě,

mhou tápu soumráchnou
a marně na dně jámy
řeč hledám souznačnou:
nic neodpovídá mi.

(...)

SVÉ HVĚZDNÉ POHROMY chci slavít, srdce mé,
a časné polomy, naděje drcené,
a šrámy bitevní, nepočítané rány,
jež tály v svaly mé. A přece, přeorány
když zeměpásky mé se k srdci hlásily,
jsem řekla pokorně, jsi krásné, násilí.
Vždyť neustávala jsem věřiti, že jednou
mé hlíny poznají i lásku nevrážednou,
kdy něha nad ranou se bude shýbat
a rty, jež uštkly kdys, mne budou líbat.

Ach, bože, kolikrát už sklony mé jsi zmrazil!
Stokrát's mne povýšil a stokrát mne srazil.
Když rozváls posměšně, co vypiplala jsem,
já odpovídala jen zbožným zdrávasem;
ať sebe tvrdší byls, já nehořekovala
a za tvá zahřmění jen skromně děkovala...
Jen bolest nadlehčí, co příliš těžké je,
a s křídel pradávny prach tíhy odvěje.

Ach, hořké jízvy mé! Má bledá dlaň je hladí
a hýčká, neboť ví, jen do jízvy kdo sadí,
že k růži přivoní. Bůh snadnost odmítá,
a k větší ourode nás bolest podmítá.
Smrt neusmrcuje, mlč, já to vím, smrt křísí
a živí hubené. Byť těžké, duše dí si,
mé rány nejsou nic než lásky vyznání
a chmurný zvon mých hran jen k růstu vyzvání.

Co bolavělo kdy, proč mi je stále dražší?

Slyš, rovy ševlí!, a jízvy, Bože, raší,
hled', jejich lem se rdí a rosa mámivá
v ta ústa žíznivá se zvolna nalívá!?
Ach, plodná muko má, přehořký hospodáři,
mé rány vonějí a oslnivě září,
noc je jen toulem dne a rov je kolébkou
a probuzený vzduch má dlaň tak přehebkou,
že je mi, jako bych už byla obsypána
čerstvými pupeny, kde tlela jenom rána.
Proč vánek najednou si, lokno, s tebou hrá?
Kdo mne mdlá víčka má a okno otvírá?

A v skřínce kouzelné, kdo budoucno se snuje,
Kdo tenkou sukničku horečně dožaluje?
Což, marné mámení, snad přihořivá už
a šepot provívá mou jemnosluchou hluš?

(...)

NA ŠÍROŠIROU TMU,
kde vlny hrůzu hrnou,
duch spouští v tajemnu
svou bárku opatrnou.

Vích váhá na vlnách
ohořelými tmami;
jen pablesk a jen prach,
ledňáček nad vodami.

Dál chorá aurora
spí na rozhoru časů.
A plavec vrávorá
a hmatá cestu k jasu.

Biblickou češtinou písaná poézia na Slovensku reagovala v úvode 19. storočia na trendy v západoeurópskych literatúrach. Naši tvorcovia implementovali do textov svojich klasicistických básní prvky viacerých literárnych smerov, prúdov a tendencií: baroka, rokoka, klasicizmu a preromantizmu. Svedčí to o ich umeleckých ambíciách. Nemožno si ale myslieť, že poézia tým automaticky prestala saturovať mimoliterárne záujmy svojich tvorcov. Najmä

Ťaženie Napoleona, básnikom pomenovaného nevyčítateľne rek sveta, Európu robí dojem presunu figúrok v rukách boha vojny. Tablic rámcuje historické udalosti zobrazené v básni rozpravou antických bohov, čím ich zjemňuje. Svoj obdiv k Napoleonovi zakrýva božiami zásahmi do stvárňovaných udalostí, vinu na porážke Rakúska pripisuje Iris, mierovú dohodu v Bratislave (1805) zásahu Merkúra. Vina Iris na stretoch Napoleona a jeho

Napoleon Bonaparte v poézii Bohuslava Tablica

príležitostná poézia im slúžila ako nástroj utilitarizmu. Cieľom nášho príspevku je na príklade Bohuslava Tablica poézie odhaliť, aký obraz ponúka súveké básnictvo o napoleonských vojnách.

Bohuslav Tablic zapracoval do svojich básní so slovenským územím súvisiace momenty napoleonských vojen, bitku u Slavkova a Bratislavský mier (1805). Urobil to bezprostredne po ich konaní, a to už v svadobnej básni Junina oběť. Masopúštni Báseň Matějovi Abafimu, když s Pannou Zuzanou Boborovou L. P. 1806 dne 4ho Unora do stavu manželského vstupoval oBěTovaná. Jej úvod je na svadobnú báseň atypický: predstavuje naturalistický obraz chrápajúceho Perúna (Tablic v poznámke pod čiarou vysvetľuje meno Dia ako Peron aneb Peroun, nevyšší pohanský Bůh a Král všech lidí.) rozvaľujúceho sa na pohovke:

*Ještě Peron chrápal, na loži sy leže
Když již Merkurýš od Prešporských krajův
Jako mladý jelen s novinami běže
Přes hory y louky, přes oudolí hájův...*

Na civilný tón daný obrazom spiacieho hromovládcu súhlasne nadväzuje stvárnenie bohyně Irys, pomenovanej hodnou klavetnicou. Po novotách bažiacia matka svárú a roztržek láka nevelmi bystrého Merkúra na prezradenie tajomstva a ponúka mu protihodnotu: Y já tobě potom, jestli mi ty zjevíš / Noviny své, povím něco, čehož nevíš. Merkúr vzápätí prerozpráva pozorne načúvajúceho básnickému subjektu Tablicovho textu nielen priebeh Napoleonovho vpádu do nemeckých krajín, ale najmä sugestívne opíše úzkosť Rakúskej ríše. Jeho rozprávanie si kladie masku štylizácie, historické deje sú mu len obrazom zabávajúceho sa boha vojen Marta.

Epithalamion Junina oběť je kreované konceptom imaginárnej, didakticky zameranej hry postáv. Do žánru svadobnej básne básnikovi vchádzajú autorovi impulzy jej zrodu (svadba), ale aj historicko-spoločenské podnety koexistujúce s nimi vo vonkajšej skutočnosti. Tablic priravnáva Rakúsku ríšu k rodicikej žene, pomenúva ju úbohovo, vyjadruje svoj obdiv k mohutnosti Napoleonovej armády. Básnik zveršúva bitku troch cisárov pri Slavkove (2. 12. 1805) a ústami Merkúra opisuje jej priebeh:

*Tu se u Slavkova synlá vojska rojí,
Tu tři cýsařové proti sobě stojí,
Tu jest tisíc hrdin příšlých z franské země,
Tu Rus, Uher, Němec, Kozáků ctné plemě.
Bojují jak lvové za Cýsaře svého,
Lejí předrahou krev z těla raněného.
Tu jest bříňkot mečův, dusot hrđých koní;
Tu pluk synův Russů Francouz na led honí;
Tu zvuk trub a bubnů, zbroje jasný bleskot
Tu z děl dvě stě slyšet do Nongradu třeskot.
Poslěz ustupují Němcy s ctnými Russy
Francouzy jich honí s kartáči a kušy,
Potokové krve po Slavkovském poli,
Tekou, zabarvují, louky, stráně, rolí.*

protivníkov je daná jej mytologickým charakterom:

*Ona rozmýchala oheň kruté války,
Ona přivolala Russů z hrozné dálky,
Němce proti Němcům ona ozbrojila,
Ona radce Králů zlatem zahubila,
Nakladila bády mezy všemy stavy,
Neštěstí uvedla na královské hlavy:
Lidi z drahé vlasti zlostně vypudila,
Proti ctnému otcy syny povzbudila...*

Tablic stvárňuje bohyniu Iris nielen ako postavu typizovanú, ale načrtáva aj jej charakterový prerod. Po slovách Merkúra o ukrutnostiach vojny zbledla jako stěna, / Svědomí ji hrđzlo. Bohyňa sa dôsledkov svojho konania naskrz nenadala. Merkúr, posol bohov, predstavuje postavu ideálne riešiacu konflikty. Usiluje sa priviesť strany za rokovací stôl a zamedziť tak ďalšiemu krviprelievaniu:

*Já sám Cýsaře sem nutkal se vši slyš
Aby s Bonapartem spolu rozmluvili,
A hned v Zarušicích jestit umluveno,
Aby bojování bylo zastaveno.
V Prešpurku sem smřil ozbrojené stránky
Tu, kdež ondy byly Panonye schránky.*

Zdalo by sa, že po vyriešení napätej situácie Iris, ohromená závažnosťou zvestí, nesplní svoj sľub a nepovie Merkúrovi „novinky“ z Olympu. Tablic si, žiaľ, akoby mimochodom spomína, že píše svadobnú báseň a svojmu čitateľovi pripomína, že spolu prežívajú radostnú udalosť. Iris rozpráva, že Na jakousi svadbu majú Juno jiti, / Starého tam vina chtěla sebou vziti sa dej básne prenáša do Lišova, miesta konania svadby. Jej cesta nie je priamočiara, Tablic si neodpustí zobrazenie zhubných následkov opilstva boha vína, ktorý s Bachyněmi svými plzle zpěvy zpíval, / Svými Satyri se Juně vyposmíval. Je kladom epithalamia Junina oběť, že autor vytvára obraz Junóny presviedčajúcej Baccha, aby uvoľnil víno ako dar novomanželom.

Rámec epithalamia Junina oběť poslúžil autorovi dvojako: zveršoval aktuálne udalosti, vyjadril svoj obdiv k Napoleonovi a zobrazovaný antický rámec nechal vyústiť do konvenčného prípitku novomanželom. Svadobná báseň Junina oběť je tak príkladom synkretickej skladby. Miesia sa v nej prvky epinikia (oslavy víťazstva, bojov) a epithalamia (svadobnej básne). Prestupujú sa v nej didaktická, teleologická a náboženská funkcia. Sú dokladom toho, že príležitostná poézia Bohuslava Tablica tvorí spôsob, ktorým prejavoval svoje literárnoestetické, náboženské ale aj historicko-spoločenské citenie. Ich antický šat bol len maskou, za ktorú sa skrývala snaha o vyslovenie názoru. A ten bol, ako naznačujeme vyššie, ambivalentný. Dovoľujeme si povedať, že v jeho poézii prevláda úprimný obdiv k Napoleonovmu víťaznému ťaženiu. A to je vzhľadom k faktu, že Napoleon Bonaparte bol v slavkovskej bitke „naším“ protivníkom, pozoruhodný postoj.

PETER MRÁZ

Básnické slovo nezaniká

*Ján Gallik: Ján Haranta
v literárnokritickej kontexte
Čadca, Kysucké múzeum
a vydavateľstvo Magma, 2011*

Mladý literárny vedec Ján Gallik (nar. 1983) sa zameriava na skúmanie našej duchovnej poézie, s užším zacielením na tvorbu slovenskej katolíckej moderny. Osobitným vyústením jeho literárnokritickej práce je kniha o básnikovi Jánovi Harantovi (1909 - 1983), ktorá predstavuje doteraz najrozsiahlejšie spracovanie básnikovho osobnostného profilu. Ako uvádza Jozef Brunclík na prebale publikácie, predmetnú tematiku Gallik najskôr „rozpracoval v podobe diplomovej práce, niektoré jej kapitoly publikoval v literárnych periodikách, aby ju nakoniec vydal v podobe monografickej práce“.

Uvedená monografia zachytáva život a dielo Jána Harantu, významného predstaviteľa katolíckej moderny, pričom poukazuje na súvislosti a zvyrazňuje začlenenie Harantovej tvorby do vývinového kontextu našej literatúry. V jednotlivých častiach knihy autor píše o kultúrno-spoločenskej situácii na Slovensku od roku 1918 až po súčasnosť, ďalej o juvenilnej tvorbe Jána Harantu, o jeho tvorivom dozrievaní, vydaných i nevydaných textoch, o ohlasoch na jeho tvorbu, aby napokon poukázal na slobodné zviditeľnenie a zhodnotenie Harantovho diela po roku 1989.

Ján Gallik v monografii čerpá nielen z dostupnej literatúry, ale aj z pramenných materiálov a tiež zo spomienok ľudí, ktorí Jána Harantu osobne poznali. Významným a zaujímavým zdrojom poznania býva korešpondencia - tu treba oceniť, že publikácia obsahuje viacero faksimile listov i básní, ako aj fotografie a úryvky z tvorby. Oproti tomu, miestami v texte rušivo pôsobia gramatické či tlačové chyby; redakčná príprava vydania mala byť zrejme dôslednejšia.

Knihou umožňuje hlbšie sa zamyslieť nad umeleckým odkazom Jána Harantu, nad fenoménom katolíckej moderny a básnenia či umenia všeobecne. Haranta bol uvedomelým tvorcom, jeho literárne dielo je úzko späté s jeho svetonázorom - písanie chápal ako súčasť životného poslania, ktorú nemožno zraadiť, tak ako nemožno (neradno) zraadiť seba a svoje presvedčenie.

V Harantovom myslení (nielen o literatúre) vyčnievajú najmä tri faktory, a potvrdzuje to i recenzovaná práca. Po prvé, kresťansko-katolícky životný postoj a z neho plynúca

vnútorná integrita, zásadovosť a vernosť zvolenej ceste. Po druhé, presvedčenie, že umenie má v sebe spájať hodnoty estetické a etické, má hľadať v človeku to dobré, krásne a vznešené. A po tretie, umelecké dielo má byť novou skutočnosťou, čiže: „Básnik nesmie zo života mnoho brať, ale tým viacej a viacej mu dávať!“ (s. 144).

Ján Haranta sa v priebehu tridsiatych a štyridsiatych rokov minulého storočia vyprofiloval ako svojbytný autor s kresťanským videním a cítením sveta. V tom období pozorne sledoval literárny život, písal a publikoval časopisecky i knižne. Okrem poézie písal aj prózu (poviedky, eseje, kázne), venoval sa tiež publicistickej a prekladateľskej činnosti. Po nástupe komunistov k moci boli jeho tvorivé aktivity výrazne obmedzené. Dlhé roky prežil v ústraní, ale napriek všetkým ťažkostiam, obmedzeniam a ústrkom naďalej tvoril, príležitostne časopisecky publikoval, no ďalšieho knižného vydania svojej tvorby sa nedočkal.

V ťažkom období neslobody zostal verný svojmu presvedčeniu, zostal katolíckym autorom a odmietol kolaboráciu. Gallikova monografia túto skutočnosť viacnásobne zaznamenáva. Prináša napríklad úryvok z listu, ktorý Ján Haranta adresoval svojmu kolegovi v kňazskej i básnickej službe P. G. Hilbinovi. Haranta v liste z 21. januára 1950 okrem iného píše: „Paľko, nezmar svoje krásne dielo minulosti podivným postojom k prítomnosti. Buď mužne a neúprosne statočný až do posledného dychu! Vieme, že to bolí básnika mlčať alebo spievať len pre seba. Dnešná doba nechce počuť spev o Pánu Bohu. Prečo však by sme mali len preto, že sme tu a že niečo vieme a znamenáme, písať verše, ktoré sa odchyľujú od línie, ktorú sme doteraz sledovali?“ (s. 152).

Recenzovaná práca Jána Gallika je ďalším krokom na ceste spoznávaní dlho zakrývaných hodnôt našej národnej spisby, v rámci ktorej má svoje nezastupiteľné miesto katolícka moderna a tiež jeden z jej popredných predstaviteľov - Ján Haranta. V týchto súvislostiach píše autor doslovu Teodor Križka o pozvaní na údel, pripomína potrebu reflexie o duchovnej básnickej tvorbe a uzatvára: „Aj preto treba privítať knižný literárnovedný debut Jána Gallika, ktorý prácou o básnikovi Jánovi Harantovi naložil na svoje plecia neľahké bremeno byť jedným z pozvaných na takýto údel.“

JÁN MARŠÁLEK

MINIRECENZIE

Miroslav Bielik:

*Čas je tichý posol mysle
Martin, Vydavateľstvo
Matice slovenskej 2003*

V úvodnom texte svojej debutovej básnickej zbierky, nazvanom Ex libris, Miroslav Bielik (nar. 1949) píše: „Moja výpoveď trvá iba nepatrnú chvíľku, je spontánna i kontemplatívna, ale v ruke, ktorá možno trochu krčovitě drží pero, cítim skutočný pulz.“ Možno povedať, že vnímavý čitateľ tejto knižky taktiež niečo pocíti - pocíti pulz poézie, myslím, viac reflexívnej než impresívnej, poézie takpovediac živej, lebo zaklinenej v realite i v tom, čo presahuje náš časopriestor. Zbierka je bohato štruktúrovaná, pozostáva z dvanástich častí. Zahrnuté sú do nej básne napísané v priebehu troch desaťročí. Verše staršie aj novšie však vytvárajú jeden celok - stmeluje ich autorov osobitý básnický rukopis i premyslená kompozícia; táto zbierka je ako stavba s vlastnou konštrukciou, plánovitá, cieľavedome usporiadaná.

Viaceré básne majú spomienkový charakter a nielen v nich hrá významnú úlohu plynúci čas. Básnik uvažuje, medituje, rozjíma - významy a obrazy vkladá do slov a tie formuje do veršov. Lyrický subjekt sa nenáhli, filozofuje, chce sa zahĺbiť a z hĺbky vydolovať drahokam poznania. V básni Deň bez verša čítame: „Dokonané je, čo neostáva / Deň bez verša / Stratený“ (s. 14). Poézia Miroslava Bielika neoplyva hojnosťou metafor, jej obraznosť je skôr tlmená a spravidla skrytá vo významovom podloží textu. Myšlienka tu dominuje, obsah je teda na prvom a forma až na druhom mieste.

Ondrej Čiliak:

*Hudba zo stromov
Prešov, Vydavateľstvo
Michala Vaška 2009*

Ondrej Čiliak (nar. 1951) sa pohybuje v priestore slovenskej poézie už niekoľko desaťročí. Knižne debutoval v roku 1973 zbierkou Ústami spravodlivých, po ktorej nasledovalo niekoľko ďalších básnických knižiek. Hudba zo stromov predstavuje novšiu podobu autorovej poézie, doplnenú tentoraz doslovom Rudolfa Dobiáša - ten okrem iného píše: „Čiliak priniesol do poézie staronové témy domova, prírody, lásky kolorovanej jemnou erotikou, básnickou krajinomafbou, na pozadí ktorej sa človek poľudšťuje a pokúša sa nájsť sám seba, svoje miesto na tomto svete, v tomto čase, v tomto živote.“

V autorovej poézii sa zrkadlí krajina i človek v premenách času, časté sú jeseňné motívy, spojené s úvahami o plynutí života, hľadaní istoty, starnutí, odchádzaní, pomínutelnosti... Prírodné, s pribúdajúcim vekom sa otázky zmyslu života hlásia čoraz nástojčivejšie. Lyrický subjekt sa sťižuje, aby lepšie počul to, čo počuť treba. V básni Prebúdžanie vypovedá: „Len živa voda vchádza / do živých úst i do rán // Nemôžem prijať krehkú báseň / nečistý“ (s. 18).

V niektorých básňach je azda praveľa genitívnych spojení: čipky oblavkov, zuby pohorí, vzorkovnica slnka, zrno piesku, znak vernosti (všetky z básne Obloha). Ale pozitívna jednoznačne prevažujú - verše majú atmosféru, navodzujú náladu, zväčša nostalgickú, vyvolávajú túžbu po kráse. Typickým znakom je tu prepojenie prírodného a ľudského, ako aj opakujúci sa motív ohňa v jesennej záhrade. Tón Čiliakových básní je pokojný, no zároveň ide o poéziu, ktorá má v sebe isté napätie, osciluje na rozhraní prírodnej a intímnej, náladovej a úvahovej lyriky, nesie prvky viazaného i voľného verša.

Jan Skácel

*Noc s Věstonickou venuší
Praha, Maťa 2011*

Moravský básnik Jan Skácel (1922 - 1989) sa plného uznania svojej tvorby nedočkal. Až po jeho smrti, respektíve po zmene spoločenského systému došlo v jeho vlasti k doceneniu toho, čo napísal. V posledných rokoch sme zaregistrovali niekoľko (výberových) vydaní Skácelovej poézie, s ktorými sa má možnosť oboznámiť aj slovenský čitateľ. Noc s Věstonickou venuší je jedným z nich.

Jan Skácel bol v prvom rade básnikom, hoci po väčšinu svojho života pracoval ako redaktor a venoval sa tiež literárnej kritike a publicistike. Jeho poézia je čistá, jadrná, bez cudzorodých prímiesí - s primeranou dávkou pátosu a sentimentu, s bohatou a pritom subtilnou obraznosťou; poézia metaforicky nasýtená a zároveň zrozumiteľná, prístupná, otvorená - vychádzajúca z vnútra básnika, poézia básnická.

Skácel v hojnej miere využíval metódu vnútorného (fiktívneho) rozhovoru - s krajinou, pamäťou, vzdialenými ľuďmi... čerpal zo spomienok, z fantázie. Zameriaval sa na jedinečnosť chvíle a jej prežívanie, zachytával náladu okamihu, pričom pozorným básnickým okom vnímal detaily, ktoré si povrchný pozorovateľ ani nevšimne. Jan Skácel ako tichý lyrik hľadal poéziu vo svete navôkol, neobchádzal pritom ani vážne témy, týkajúce sa otázok života a smrti. V básni Večer napísal: „a znova láska, / znova odedávna / zpozvzdáli prekážky smrti.“ Áno, poézia má smerovať k podstate a pôvodnosti, má okrášľovať a obohacovať.

JÁN MARŠÁLEK

Pomedzi**čierne diery**

Za noci štartujeme
do isto-neistého dňa.
Na jeho sklonku ústi pút
do isto-istej noci.

Sme tejto zeme plemä.
Dlaň nášho skutku, nehodná,
nezbaví nám deň hrsti pút
ani genia loci.

Ktovie, koľko je husta
a koľko práve rozvláčna
na vratkej plavbe vesmírom.
Pomedzi čierne diery.

Kde anjeli nás vpustia,
je stále vôľa oblačná.
No na hrane je presný lom.
Tam sa už vie, nie verí.

Knihujem**príjem**

Tam kdesi,
kde to cítim,
sa odohráva volanie.
Nie vľavo ani vpravo
v odľahlej kalkulácii.

S pocitom nerozkrytým
knihujem príjem
do dlane.

Premieta sa mi hlavou
film plný krásnych pasíí.

Čo všetko ešte čaká
za čierťážami nádeje?
Na obratníku raka
sa svetla
do sviec naleje?

Jedna je nádej.
Ale je.

Rakvice

Padaniu žalud'ov
neasistujú vtáky.
Nespieva dubina.

Len vďaka, sama už,
zmáha sa na diváky.
Na tep sa upína.

Žalude rakvice
nerozhodnutých tvarov
druzgocú pre lásku.

Zem sa im naveľa
z liahniska mení na rov.
Pne do sna nerastú.

TEOFIL KLAS

Do troch dní

Do stratena

Samotár d'ateľ
ešte d'ube na dube.
A straka pri ňom škrieka
zmítorená.
Neoddá sa už
venovať sa záľube,
keď hora

zmlka, stícha do stratena.
Červienkam
sa tu zjavne clivie za letom.
Prelietavajú
čajsi nepočujne.
Vzdoruje pokoj
všetkým náhlým náletom
a vlhké ticho
do pokory krvnie.

Leto je preč
a jeseň svoje odžíva.
Nepamätá deň,
že mu bolo mlado.
Zvláštne -
i strata vie byť slastne tvorivá.
Ratuje staré piesne
akoládou.

Nedovídim sa

Prichodím si aj cudzo
vo svete.
A predsa
s vierou zmysly vnáram doň.
Reč je tu o tykadlách.

Za všetkým
sú aj uši odreté.
I jazyk,

nos a prsty zaradom.
A oči cez zábradlia.

Nástojí vesmír na sne
z voleja.
Nevyberiem si,
čo ma zaskočí.
A ani čo ma zotne.

Nenačiaham sa
po epopejach
a ani
po kozlíku na koči.
Nedovídim sa potme.

Zmätenosť

Na všetky otázky
odpovede
sú v krokoch zámlky.
Tá cesta
jediná domov vedie.
Roky tu držia sa za ruky.

Kozmos
vždy otázkou odpovedá.
Či môže chaos byť odchodný?
Človečia zmätenosť nie je
bieda.
Do svetla povstáva
do troch dní.

Viem hneď, ako sa začne čítať pastiersky list, prestávame počúvať a viem, že tak bude aspoň čiastočne i pri tomto liste. Napriek tomu Vás prosím o chvíľu pozornosti. Nebude dlhý.

Chcel by som vám rozpovedať príbeh, ktorý už poznáme a zároveň je vždy nový. Istý otec mal veľa synov a dcér. Najstaršia sa volala Európa. Jedného dňa povedala otcovi: „Otec, daj mi časť majetku, ktorá mi patrí.“ A on im rozdelil majetok. O niekoľko dní si Európa všetko zobrala, odcestovala do ďalekého kraja a tam svoj majetok hýrivým životom premárnila. Keď všetko premrhala, nastal v tej krajine veľký hlad a ona začala trieť núdzu. Išla teda a uchytila sa u istého obyvateľa tej krajiny a on ju poslal na svoje hospodárstvo svine pásť. I túžila nasýtiť sa aspoň strukmi, čo žrali svine, ale nik jej ich nedával. Vtedy si p o v e d a l a :

„Koľko nádennikov u môjho otca má chleba nazvyš a ja tu hyniem od hladu. Vstanem, pôjdem k svojmu Otcovi. Už-úž chcela vstať a ísť, ale vtom sa zjavili „záchrancovia“ zľava a povedali jej: „Netreba nikam chodiť. Pozri, máš stádo sviň, ktoré pasieš. Znárodnime ho, odoberieme majiteľovi a vždy keď budeme hladní, jednu sviňu zabijeme, spravíme si klobásky a budeme šťastne žiť...“ A začali hodovať...No Európa nebola ešte úplne hlúpa a veľmi rýchlo si uvedomila, že sa dlho nedá žiť na dlh. Preto vstala a chcela sa vrátiť k Otcovi. Už-úž bola na ceste, no vtom prišli iní „záchrancovia“. Tentoraz sprava. Povedali jej: „Nemusiš sa vracat' a priznávať chyby. Zvládneš to aj sama, bez svojho Otca. Máš slobodu, máš stádo sviň, nebudeme ich zabíjať, ale budeme robiť biznis. Budeme ich kŕmiť a predávať, a veľa zarobíme a zasa kúpime. Potom už nebudeme robiť nič, iba točiť peniaze.“ Peniaze sa síce točili, aj pribúdali, ibaže ich hodnota ubúdala. Zároveň - ako pribúdalo peňazí - každý začal myslieť sám na seba a pocit prázdnoty bol stále väčší. Na Európu, ktorá svine pásla, si nikto nespomenul. Ona nebola celkom hlúpa a povedala si: „Koľko nádennikov v dome môjho Otca má chleba nadostač a ja tu robím na tých, ktorí ma zdierajú. Vstanem a vrátim sa domov...“ Vstala a momentálne prešľapuje na mieste... Nevieme, čo spraví a kam sa vyberie. Prijme nejakú ďalšiu ponuku od „záchrancov“, alebo sa vráti k Otcovi?

No, tu už vstupujeme do hry i my. A malo by nám byť úplne jasné, že ďaleko od Otca sa nedá žiť a návrat k nemu je otázkou života a smrti... Žiť bez perspektívy večnosti, žiť v ateizme, znamená žiť bez zajtrajška, bez nádeje, ale to je zúfalé. Na druhej strane - žiť pre tvrdý biznis, kapitalizmus, bez kúska solidarity a bez kúska srdca, znamená pozerat' sa na seba i na druhých ako na stroj. No ten nevie lásku prijímať ani dávať, a nakoniec ničí všetko, čo mu stojí v ceste... Tak prichádzame k paradoxnej, ale pravdivej situácii: Ak chceme ísť dopredu, musíme sa vrátiť...

Tento čas je časom, keď si môžeme, ba musíme povedať, že inej cesty niet. Zároveň je čas povedať Vám, drahí bratia a sestry, Vám, drahí priatelia, ktorí stojíte v prvých radoch práce a ktorí sa den-

nodenne zdierate preto, aby ste udržali túto spoločnosť, že oprávnené máte chuť rezignovať a neveriť v zlepšenie pomerov, a nikto by sa Vám nemohol čudovať. Vy ste tí, ktorí nakoniec vždy zabezpečili, aby sa to aspoň trochu pohlo. Chceme Vám za to poďakovať. Zároveň Vám chceme poprosiť, aby ste to ešte vydržali, aby Vám neprestalo záležať na vývoji v našej krajine, aby sme spoločne mohli znovu začať u Otca. Cirkev si v tejto chvíli tiež musí spytovať svedomie a pýtať sa, kde bola a ako stála pri Vás vo Vašich každodenných zápasoch. Preto ho-

voríme: Moja vina! Nezvládli sme všetko, neboli sme vždy tam, kde by sme mali byť, a takí, akí by sme mali byť. Tak hovorí i prorok Daniel: Tebe, Pane, náleží spravodlivosť, nám však zahnaná tvár... Nám, Pane, našim kráľom, našim kniežatám a našim otcom, ktorí zhrešili proti tebe, patrí zahnaná tvár. Pánovi, nášmu Bohu, svedčí

milosrdenstvo a zľutovanie... (porov. Daniel 9, 7 - 9) Vráťme sa k Otcovi, ktorý má pre nás otvorené náručie. Iba pri ňom sa naše srdce neutopí v malomyselnosti, keď sa nám nedarí. Ani nestvrdne od pýchy a sebeckta, ak sa nám začne dariť. S Ním sa dá zvládnuť neúspech, ale s Ním sa dá ustáť i úspech. Jeho a iba Jeho potrebujeme a On potrebuje nás a volá nás k sebe... Preto prosme ďalej s prorokom Danielom: Teraz však, Bože náš, vyslyš modlitbu svojho sluha a jeho prosby... Nakloň, Bože, svoje ucho a počuj; otvor svoje oči a pozri na našu opustenosť... Veď nie pre svoju spravodlivosť predostierame svoje prosby pred tvoju tvár, ale pre tvoje veľké milosrdenstvo! (porov. Daniel 9, 17 - 19)

Krásny príklad, ako sa vrátiť k Otcovi, nám ukazujú naše deti a naši mladí. Koľko rokov už dokážu vstať od štedrovečerného stola a ísť do tmy a zimy, aby ohlásili Dobrú novinu všetkým, ktorí ju chcú počuť. A peniaze, ktoré vyberú, si nenechávajú pre seba, ale posielajú tým, ktorí sú na tom oveľa horšie ako my. Chceme im za to poďakovať. Zároveň nám ukazujú životný štýl, ako sa to i v dnešnej dobe dá. Ako sa dá žiť pre druhých. Nehovorme, že to nejde. Naše vlastné deti a naši mladí by nás usvedčili z klamstva. A to nespomínam všetky tie ostatné nespočetné aktivity podobného rázu, o ktorých vie iba Boh a On ich aj odmení.

Tak veľa by ešte bolo treba hovoriť, ale menej je niekedy viac.

Preto chceme všetkých poprosiť: Vráťme sa k Otcovi! Stratená dcéra Európa, ktorá sa desí slova kríza, nemá inú šancu, ak chce prežiť. Otec nás miluje. Poďme spolu! Cirkev vždy vyzývala ľudí, aby jej verili. Nastal čas, aby aj ona verila ľuďom. Tak to pripomínal Giovanni Battista Montini - neskorší Pavol VI. Osobitne si každý deň vyprosujeme pre našu diecézu dar dobrého pastiera - nového diecézneho biskupa - ktorý nás bude viesť správne viesť po správnych cestách. Nech miluje nášho Pána, nech má rád i nás, nech má rozumný úsudok, odvahu pravdivo pomenovať veci i pravú, radostnú vieru.

MARIÁN BUBLINEC
diecézny administrátor
1. januára 2012

Ak chceme ísť dopredu, musíme sa vrátiť...

Z listu diecézneho administrátora

Svet sa zdá byť vrcholom pyramídy. Ďalšia cesta sa vidí zatarasenou. Ešte krok, a zošmykne sa do neznáma, ktoré by rád pomenoval nepotrebnou. Ešte jedno rozhodnutie, a rozsype sa.

Až sem sa dovliekol svet ako prašivý boháč-žobrák, ktorý sa po ostatné posilnenie, po ostatnú útechu priplazil pred svoje najplnšie trezory a tu hynie hladom a smädou duše a srdca, lebo mu nezvyšil nijaký človek.

Choroba a liek tohto sveta sú si veľmi podobné. Ťažká kríza sveta v hospodárskom i ľudskom ohľade vznikla zblížením ľudí, zrýchlením dopravy a zmenšením, relatívnym zmenšením vzdialeností. Svet zrýchlením premávky stáva sa stále menším, stáva sa stále plnším a človek ustavične naráža na človeka.

Treba nové priestory, nové kontinenty; a tie si človek zdanlivo našiel v kozme atómov. Liek tohto sveta, ktorý ochorel práve zblížením ľudí, je jedine v zblížení ľudí. (Similia similibus curentur!)

Treba len nové priestory srdca, nové kontinenty duší; a tie má evidentne naporúdzi jedine kresťanstvo, len ono zasa pomôže zblížiť ľudí.

Mozaika nádeje, s. 36

Menia sa politické a hospodárske systémy, menia sa štátne hranice, menia sa metódy vedenia vojny, mení sa technika; nové vlády a nadvlády, nové stroje, nové tanky, nové lietadlá, nové lode, nové strely - všetko sa mení, všetko je nové, len človek ostal taký, aký bol v predkultúrnom čase: je stále dravým, surovým, sebeckým, neľútosným, zlým tvorom.

Všetky vonkajšie pokusy o obnovu sveta a zlepšenie pomerov sú teda fantasmagóriami, kým sa človek systematicky nezačne zlepšovať. A o to sa systematicky stará len Cirkev pomocou spytovania svedomia a sviatostí, pokánia a Eu-

PAVOL STRAUSS

Myšlienky a úvahy

charistie. Len zdokonalený človek, ktorého Cirkev dá spoločnosti k dispozícii, obnoví tento svet. Kým si to neuvedomia a úprimne nevyhlásia páni z Organizácie Spojených národov, musia zbankrotovať všetky konferencie a každý koniec vojny bude len začiatkom prípravy na novú.

Mozaika nádeje, s. 6-7

Jeremiáš, veľký prorok náreku, poznal dobre vôľu svojho Pána. Národ poznal Jeremiáša ako pesimistu. Preto sa všetci zadivili, keď po vyrabovaní a skaze chrámu, po zbúraní Jeruzalema a odvlečení tisícov Židov do babylonského zajatia zazreli Jeremiáša, ako tancoval a spieval, veselý a natešený, medzi troskami Jeruzalema. Sprvu sa nazdávali, že stratil rozum pod návalom bóľu. Keď sa však predsa odvážili k nemu priblížiť a opýtali sa ho, čo je príčinou jeho radosti po toľkých hrôzach, krvi a nešťastí, odpovedal: Tešte sa, lebo nie to je dôležité, aby bol národ veľký, ale aby bol čistý.

Áno, človek viery je dnes výstavným predmetom. Preto spočíva na ňom, na každom jednotlivcovi ohromná zodpovednosť. Nakoľko veriaci realizuje celým svojim bytím Krista, alebo ho svojou vlastnou osobnosťou zatienuje, zakrýva, natoľko ho sprístupňuje svojim bližným. Ľudia, kritickí prehladači Božích výkladných skriň, nevidia historického alebo eucharistického Krista, ale vidia teba a nakoľko ťa preniká Kristus. Preto je dnes každá laxnosť a tolerantnosť voči sebe dvojnásobným hriechom, zradou proti Bohu a odpudzovaním bližného od Božej pravdy. Sv. Peter dobre vedel, prečo nás napomínal v epištole: Nech je vaše obcovanie medzi národmi dobré.

Mozaika nádeje, s. 34

V každom človeku sa má začať obnova sveta obnovou jeho vnútra. A v ktorom mieste sa zapáčiť a všetko vetché vypáčiť. Kedy a kde chytiť prvý a správny dych.

Sú časy, keď v nás všetko spieva, keď sa všetko z nás tlačí. Keď sa nám svet núka a prijímačka v nás všetko razom a trvale pretlmočí.

Ide o to, všetky úkazy sveta preložiť do reči citu a do nárečia poznania.

Revolta srdca prinesie novú reč lásky, pochopiteľným skutkami pospája kontinenty duší, nezadržateľnými gestami modlitieb prekoná vyprázdnené priestory doby a evidentnou silou pokory spríbuzní svet.

Zobrané ... diela IV.- s. 437

Je tu čas, keď sa bude musieť človek konečne tak intenzívne a vážne zaoberať, i v medzinárodnom meradle, milosťou, ako sa zapodieva dielom a cieľom ničenia.

Buď zaplaví svet atómová pohroma, alebo zahrní nad ním záplava milosti. Svet zahynie alebo v dunení atómových výbuchov, alebo sa zachráni v ohni lásky.

Oheň Božej lásky vie byť ničivejší než všetky atómové hrozby. Ale my sami sme schopní ho ovládať tak ako atómy. Ide o to: zničiť svet láskou. Mnoho z neho neostane. Lebo väčšinou bol formovaný opakom.

Pokoj, dobro a láska sú tri stupne, ktorými sa možno dať previezť tesnou bránou života. Ťažko vyhútať niečo lepšie. To je mozaika nádeje, nádej v človeka a obeť milosti.

Dejiny sú arénou, po ktorej pobežoval človek ako zúrivá, skrvavená šelma. No Krotiteľ ju vohnal do klieťky, odkiaľ je už len jedna otvorená cesta, a tá vedie úzkou ohnivou bránou do slobody a milosti Božej.

Tesná brána, s. 71

(Dokončenie z predchádzajúcich čísel)

ZAVEDIEME ZNOVU INKVIZÍCIU?

Dostojevský v románe Bratia Karamazovci vkladá Veľkému inkvizitovi, ktorý sa stretáva s Kristom a polemizuje s Ním, do úst tieto slová: „Prišiel si nám prekážať.“ Veľký inkvizitor nemôže s Kristom súhlasiť v zásadnej veci: Jeho kráľovstvo nie je z tohto sveta, kráľovstvo Veľkého inkvizitora však áno. Kristus je pokorným Baránkom Božím, odmietajúcim pokušenie moci. Veľký inkvizitor však v duchu svojej cirkvi tomuto pokušeniu podlieha. Preto sa nemôžu dohodnúť a Veľký inkvizitor hrozí Ježišovi upálením. Kristus a inkvizícia sa teda nedajú zjednotiť. Pán Ježiš a Veľký inkvizitor sú bytosťami dvoch úplne odlišných svetov.

Táto predstava veľkého ruského spisovateľa má však jednu zásadnú chybu. Jeho Veľký inkvizitor nie je inkvizitorom podľa intencii Katolíckej cirkvi, ale podľa falšných predstáv osvietených falzifikátorov dejín. Podľa toho, čo sme v tejto knižke ukázali, je absurdné, že by z pozície Veľkého inkvizitora viedol s Kristom rovnaký dialóg aj svätý Peter Veronský, svätý Ján Kapistránsky, či svätý Pius V. Týmto osobnostiam nešlo o udržanie moci, ale o obhajobu hodnôt, obranu slabých a večnú spásu im zvereného ľudu. Inkvizícia vznikla preto, aby obhajovala čistotu viery, a nie mocenské postavenie Cirkvi. Pokiaľ by išlo naozaj iba o moc, omnoho viac by ju ohrozovali kritici zločinov a mravokárcovia typu svätého Petra Damianiho, svätého Bernarda z Clairvaux, svätého Bernarda Sienského alebo českého Jána Milica z Kroměříža. Títo svätci poukazovali na zneužívanie moci a svetácky život niektorých príslušníkov kleru a dôsledne vymáhali pokánie a zmenu života. Práve toho sa tí, ktorí lipnú na moci, najviac boja: aby sa nemuseli niečoho vzdať. Napriek tomu inkvizícia, ktorá údajne aj podľa Dostojevského predstáv, mala moc a slávu svetáckych duchovných; týchto naozajstných božích prorokov a hlásateľov pokánie neprenasledovala - naopak, mnohí inkvizitori, zvlášť svätý Ján Kapistrán, boli odvážni odporcovia uvedených nedobrych kňazov. Predmetom záujmu inkvizície boli výlučne heretici. Tí síce tiež kritizovali „svetskú moc Cirkvi“, rozumejú konkrétnych prelátov, ale sami sa od nich separovali ako od „služobníkov satanových“ a nežiadali od nich nápravu a polepšenie. Pre ich moc, bohatstvo a luxusný život teda kacíri nebezpeční neboli, omnoho väčšiu hrozbu predstavovali pre nich práve odvážni pravoverní kazatelia nápravy života. A to je dôkaz, že „pokušenie moci“ nestálo pri vzniku inkvizície. Tieto dve veci treba nutne oddeliť.

Novovek už nie je schopný pochopiť, že niekto sa môže usilovať o takú „abstraktnú“ hodnotu ako je čistota viery a že kvôli jej integrite neváha siahnuť aj po súdnych procesoch. Preto v tom vidí nielen autentický, ale zástupný dôvod. Čistota viery je v očiach osvietenecov a všetkých ich novovekých nasledovníkov iba zásterou niečoho celkom iného: toho, čomu sami veľmi dobre rozumejú - boja o moc. Som presvedčený, že keby inkvizícia „upaľovala“ s neskrývaným odôvodnením, že bludári ohrozujú moc Cirkvi, našla by v novoveku u všetkých ateistov, panteistov, deistov či agnostikov podstatne väčšie pochopenie, pretože práve oni bojujú o moc

viac než dve storočia. Ale súdiť ľudí kvôli viere - to je predsa absurdné! To nemôže byť pravda! Za tým sa istotne musí skrývať mocibažnosť a strach o stratu svojho vplyvu. Vina katolíkov spočíva podľa osvietenecov v tom, že to nepovedia nahlas. Že hovoria o tom, ako inkvizícia ochraňovala veriacich pred bludom, pretože upadnutie do nej mohlo mať za následok stratu večného života v nebi. Práve o to sa však Cirkev usilovala na prvom mieste, preto už z hľadiska svojho apoštolského poslania privádzať ľudí do raja mala nielen právo, ale i povinnosť zriadiť v období 12. a 13. storočia inkvizíciu.

S jej ustanovením sa spájali aj ďalšie aspekty: ochrana ľudí pred terorizmom heretických siek a obrana kresťanskej morálky a civilizácie, ktorá rástla po storočia vďaka mučeníckej krvi tých, ktorí položili svoj život za Krista. Heretici by to mohli mávnutím ruky zničiť. Preto zriadenie inkvizície a jej činnosť treba hodnotiť veľmi pozitívne ako nutnú ochranu a zároveň ako apoštolát, pretože - ako už bolo vyššie jasne uvedené - inkvizitori vykonávali aj misie, diskutovali a snažili sa pomocou argumentov obrátiť blúdiacich naspäť k pravej Kristovej viere. Mnohí z nich za to zaplatili i životom. Treba poukázať aj na to, že inkvizícia znamenala v čisto prirodzenom poriadku humanizáciu súdneho systému, jej zriadenie totiž zabránilo vybavovaniu si osobných účtov a divokým „súdom“ vášňami naplneného davu. Pri jej počiatkoch stálo zmierenie súdovej tvrdej praxe a snaha zabrániť zneužitiu tým, že zriadila stály cirkevný orgán, ktorý mal jedinú kompetenciu rozhodnúť, kto je a kto nie je kacír. Vznik inkvizície bol teda diktovaný nielen prítomnosťou, ale i milosrdenstvom. A to isté by si predsa želal aj Kristus, ktorého Srdec je „trpezlivé a neskonale milosrdné“.

Inkvizícia, ako i všetky staršie

snahy chrániť veriacich a celý spoločenský poriadok pred herézami, treba oceniť ako autentickú Kristovu cestu, ako realizáciu Jeho milosrdenstva. To sa však netýka niektorých aspektov inkvizície pôsobenia, ktoré sú poznamenané ľudským faktorom. Samozrejme, nedá sa schvaľovať mučenie, to dozaista nebola Božia cesta, ako ňou nebolo aj uplatnenie trestu smrti voči heretikom len pre ich zmýšľanie, ktoré vykonala svetská moc za asistencie inkvizitorov, ktorí odsúdených vydali na smrť. Vyššie sme však už dostatočne analyzovali dôvody aj to, že príčinou boli často heretici sami. Ale ako do všetkého, čo koná človek - aj tu prenikol hriech. V rámci inkvizície sa vykryštalizoval do ohavných

ktorých by i dnešní zákonodarcovia označili za trestnú? Alebo protestantom, ktorých „tiežinkvizičné“ orgány majú na svedomí podstatne viac obetí za presvedčenie než katolícka Christianitas? Len v Anglicku dosahuje podľa historikov počet popravených katolíkov v 16. storočí za vlády Henricha VIII., Eduarda VI. a Alžbety I. niekoľko tisíc ľudí - približne toľko, koľko predstavuje celkový počet inkvizície za 500 rokov jej existencie v celej Európe. Ak by sme pripočítali prenasledovanie katolíkov v iných protestantských krajinách, dopracujeme sa ešte k vyššej cifre.¹²⁷ Kto bol teda horší? A komu sa treba stále ospravedlňovať? Osvietenkým bezbožencom? Tým, ktorým pred rokom 1789 katolícka monarchia vo Fran-

cúzsku neskrivila ani vlas na hlave; kým oni počas Veľkej francúzskej revolúcie behom jediného roku jakobínskej „demokratickej“ vlády povraždili (a často sadisticky) 800 000 ľudí len preto, že sa nechceli zriecť viery svojich otcov? (Ako napríklad katolíckom Vendée.) O zdokumentovaných zverstvách týchto satanových služobníkov podáva vynikajúce informácie poľský historik J. R. Nowak v práci „Cirkev a Veľká francúzska revolúcia.“¹²⁸

Zaslúžia si snád' ospravedlnenia za „inkvizíciu“ aj nacisti alebo komunisti? Za všetko, čoho sa dopustili voči Cirkvi a za tie desiatky a stamilióny nevinných obetí v priebehu niekoľkých desiatok rokov? Hriechy proti slobode svedomia, ktorých sa dopustili inkvizitori alebo katolícki vládcovia v stredoveku a na úsvite novoveku, sú v číselnom meradle úplnou nulou oproti masovým krvavým zločinom vyznáčov novovekých -izmov, ku ktorým treba ešte aktuálne priradiť aj súčasné liberálne demokracie, ktoré vraždia po stamiliónoch ročne tie najnevinnšie obeť - deti v matkinom lone. Také sú fakty. Tak teda týmto vrahom a zločincom, páchatelom zla v službách satana, ktorí stratili posledné morálne zábrany len preto, že definitívne zavrhl

viery v Ježiša Krista... To im sa máme ospravedlňovať? Mnohí historici a propagandisti dávajú znamienko rovnosti medzi inkvizíciou a novoveké gestapo či KGB. Takéto prirovnanie je však urážkou. Inkvizícia obhajovala kresťanskú civilizáciu a kultúru, vďaka ktorej existujú všetky európske národy a vďaka ktorej vieme, čo je to charita, láska k trpiacim a vzdelanosť. Tieto hodnoty musí uznať každý súdny človek. Čo však obhajovalo gestapo a KGB? Iba tyranu poriadku Kristových nepriateľov s ich pseudohodnotami rasovej nenávisť, triedneho boja, sexuálnej promiskuity, eutanázie a potratov.

V tejto súvislosti netajíme, že aj my sa usilujeme o obnovu katolíckeho štátu v prípade, ak by v niektorej konkrétnej zemi získali katolíci početnú prevahu. Súčasťou našich evanjelizáčnych snáh musí byť nutne aj obnova Christianitas. Len v nej je totiž možné dosiahnuť to, aby zákon bez výnimky zakázal vraždy nenarodených detí, antikoncepcie, rozvody, pomografiu, homosexuálne zväzky, eutanáziu a ďalšie zločiny. Nikto sa nemusí báť nerešpektovania náboženskej slobody pre nekatolíkov či ateistov alebo dokonca ich diskriminácie. V zmysle prehovoru pápeža Pia XII. „Ci riesce“ z roku 1953 budú mať všetky nekatolícke spoločnosti, pokiaľ ich kult nebude v rozpore s prirodzenými mravnými normami, právo na bohoslužbu, výchovu mládeže, školy a tlač. Musí však počítať s tým, že nebudú smieť prit'ahovať katolíkov do svojej komunity, to by bolo postihnutelné zákonom (prirodzene, nie trestom smrti, pokiaľ by si to niekto namýšľal). Štáty takéhoto typu neboli v 20. storočí neznáme. Taliansko malo až do roku 1938, keď boli zrušené tzv. Lateránske dohody, spomínané zriadenie a nikto sa objektívne nemohol sťažovať na diskrimináciu kvôli náboženstvu. To isté platí i pre Španielsko alebo latinskoamerické krajiny.

Teraz je však na mieste otázka, či by sme aj v takejto novovekej Christianitas zaviedli znovu aj inkvizíciu. Odpovedáme: samozrejme. Túto úlohu by pokojne mohla plniť aj Kongregácia pre náuku viery za predpokladu jej väčších právomocí. Katolícky štát by nemohol byť ľahostajný voči tomu, ako je Cirkev pod pláštikom pluralizmu rozkladaná zvnútra. Nebolo by možné trpieť, aby napríklad Hans Küng, ktorý popiera božstvo Ježiša Krista a pápeža Jána Pavla II. obviňuje, že v inkvizičnom duchu „tyranizoval“ ženy zákazom potratu a antikoncepcie¹²⁹, vystupoval ako katolícky kňaz. Inkvizícia by bola v tejto súvislosti viac než žiaduca, aby sa v sporných záležitostiach jasne vyjadrila, kto je a kto nie je katolíkom, kto má a kto nemá právo vystupovať verejne ako člen Cirkvi. Aby to však ľudia pochopili, je potrebné viac informovanosti o inkvizícii a odstránenie jej „čiernej legendy“. Na to mala poslúžiť aj táto útlá knižka. Do akej miery sa mi to s pomocou Božou podarilo, nech už čitateľ posúdi sám.

POZNÁMKY

127/ Mozgol, Ryszard: *Krew, która zcementowała wiare*, ZW 5/2002, str. 25

128/ Nowak, Jerzy Robert: *Cirkev a Veľká francúzska revolúcia*, Olomouc 2003

129/ Küng, Hans: *Cirkevné dejiny*, Bratislava 2004

Koniec

RADOMÍR MALÝ

Je dovolené brániť inkvizíciu?

zneužití, ktoré som už zmieňoval vyššie. Inkvizíciu treba obhajovať, najmä apoštolsky obetavých svätých mužov, to je morálna povinnosť katolíka. Zároveň je však nutné v záujme pravdy odmietnuť to, čo odmietnuté byť má a odsúdiť všetko, čo je v rozpore s Božimi prikázaniami. Treba tak činiť bez kľča či hrbatej pokory. Nežili sme v dobe zlých inkvizitorov, Konrada z Marburgu či Henricha Institoris, nemôžeme preto za ich závažné hriechy. Ospravedlnenie teda nie je na mieste - nutné by bolo jedine vtedy, ak by sa pohoršenie týchto ľudí stalo pre niekoho neprekonateľnou prekážkou pri prijatí pravej Kristovej viery.

Ale ak o takých ľuďoch nevieme - prečo sa ospravedlňovať? A komu? Práve slovo „komu“ je v tejto otázke najdôležitejšie. Stredovekým heretikom, ktorí rozvracali kresťanskú civilizáciu a dopúšťali sa činnosti,

